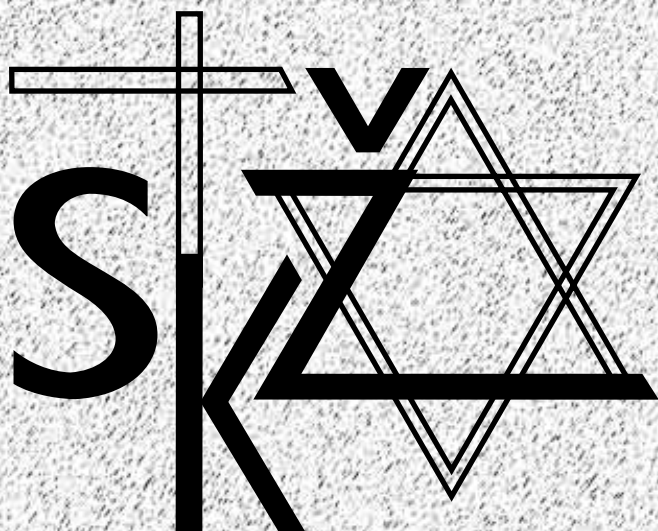

ZPRAVODAJ

SPOLEČNOSTI KŘEŠŤANŮ A ŽIDŮ

MACEVA JE OBLOUK

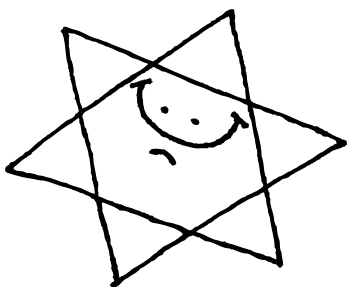
VZPOMÍNKY NA SMRT

ROZHOVOR S GRÉTOU BERLOVOU

OBSAH

Dopis Pavla Tigrida	3
Zpráva ze zasedání SKŽ	4
Maceva je oblouk <i>Achab Haidler</i>	5
Bet hachajim v Uhříněvsi <i>Pavel Hošek</i>	8
Anketa o rasismu	9
Rozhovor s Mikulášem Vymětalem	10
Židé a evangelíci <i>Mikuláš Vymětal</i>	12
Povstání na Chrámové hoře <i>Martin Janeček</i>	13
Židé ve středověké literatuře <i>Ota Halama</i>	18
Rozhovor s Grétou Berlovou <i>Robert Řehák</i>	20
OS Krnovská synagoga	25
Život kardinála Lustigera	26
Z ohlasů čtenářů	28
Jména synů Izraele <i>Jan Heller</i>	29
Koexistence znamená soužití	30
RESUME in English	31

Vydává: **Společnost křesťanů a Židů**
(The Society of Christians and Jews in the
Czech Republic)
Čajkovského 22
CZ 130 00, Praha 3
<http://www.etf.cuni.cz/skz>
e-mail: skz_scj@yahoo.com
Redakce: Robert Řehák, Stanislav Tumis,
Marie Rút Křížková, Milada Divišová
Sazba: Filip Podsedník, Advent-Orion
Logo: S. Staněk, F. Podsedník
Fotografie na obálce: Vojtěch Vlk, adalbertus22@hotmail.com
Kresby: Jan Bárta a Veronika Prachařová
Bankovní spoj.: ČSOB, Na Poříčí 24,
115 20 Praha 1
4001-1800704203/0300
Evidence periodického tisku:
MK ČR E 11333

VÁŽENÍ PŘÁTELÉ,

chtěla bych se společně s Vámi ohlédnout za obdobím, které uplynulo od vydání minulého čísla našeho Zpravodaje.

Především je třeba se zmínit o slavnostním setkání členů SKŽ, které se konalo v neděli 27. května 2001 k příležitosti deseti let trvání naší organizace. Více informací si o něm můžete přečíst ve zprávě Stanislava Tumise.

Dále během prázdnin proběhla od 5. do 14. července Expedice Mořina. V tomto čísle Zpravodaje si můžete o expedici přečíst poetický článek Achaba Haidlera nazvaný „Maceva je oblouk“.

Společnost Židů a křesťanů také vydala knihu Poutní písně. Jejimi autory jsou Jan Heller a Jiří Beneš, kteří v této knize nejen vykládají, ale též nově překládají žalmy 120 - 134. Tyto žalmy patří v Bibli k nejkrásnějším básnickým textům a díky velké exegetické vnímavosti autorů a na základě jejich důkladné znalosti původního hebrejského jazyka se čtenářům nabízí příležitost hlouběji proniknout do smyslu žalmů a čtení textu se tak stává opravdovým dobrodružstvím. K celkové úrovni díla významnou měrou přispěly také ilustrace Jana Bárty.

Knihu je možno objednat poštou na adrese nakladatelství Advent-Orion, Roztocká 5, Praha 5 (více info na zadní straně obálky), nebo zakoupit (za 98 Kč) v knihovně UK-ETF, Černá 9, Praha 1.

S radostí Vás chceme informovat o velkém úspěchu, kterého SKŽ dosáhla. Od 1. do 31. října tohoto roku se podílíme na veliké a důležité akci, která bude probíhat nejen na území České republiky, ale i na Slovensku a v Rumunsku. Podařilo se nám totiž zorganizovat spolupráci komerční firmy KENVELO, která se zabývá prodejem oblečení, a humanitární organizace ADRA. Ta bude oblečení od firmy KENVELO shromažďovat a lisovat do balíků, které budou označeny piktogramy (malé dítě, žena, muž atd.) a odváženy do zemí, kde je oblečení třeba. Při této akci, o které byli členové SKŽ již informováni, se tedy podařilo to, že SKŽ se stala pojítkem při spolupráci křesťanů a Židů. Byli bychom rádi, kdyby to nebyla akce ojedinělá, ale následovaly i další.

Jak jsme se společně dohodli na našem setkání, chtěli bychom se **pravidelně scházet každou první středu v měsíci od 15 hodin**. První setkání bude ve středu 7. 11., další 5. 12. 2001 v budově UK-ETF, Černá 9, Praha 1, ve IV. patře v pracovně Roberta Řeháka.

Určitě pozorně sledujete také současné dění ve světě i napjatou situaci v souvislosti s teroristickými útoky v USA. Proto Vás všechny vybízím ke společným modlitbám za mír (ve smyslu hebrejského šalom) a smíření. Je třeba, abychom atmosféru pokoje a porozumění šířili tam, kde právě jsme. Právě v této chvíli hrozí další nárůst xenofobie a netolerance, tentokrát zvláště k islámu, protože je neprávem kladeno rovnítko mezi ním a terorismem. Z toho důvodu bychom také rádi v některém z dalších čísel Zpravodaje věnovali islámu nějaké místo.

Znovu prosíme všechny členy SKŽ i ostatní zájemce, kteří by chtěli být informováni o aktivitách naší společnosti, aby nám poskytli svou e-mailovou adresu. Velmi nám to usnadní práci.

Na závěr bych chtěla poděkovat všem, kteří se podíleli na vzniku tohoto časopisu nebo na organizaci výše jmenovaných aktivit SKŽ, a obracím se na Vás s prosbou o Vaše příspěvky. Oceníme jakékoli podněty, připomínky, dojmy z časopisu, reakce na články. Bez Vaší neustálé podpory nemůže časopis existovat.

Kateřina Bubeníčková

Při vaření nového čísla zpravodaje

DOPIS PAVLA TIGRIDA

Vážené dámy, vážení pánové,

je mi velmi líto, že nemohu vyhovět laskavému pozvání pana předsedy Roberta Řeháka a osobně se zúčastnit dnešní oslavy 10. výročí působení Společnosti křesťanů a Židů v České republice. Posílám Vám proto aspoň touto cestou upřímný pozdrav z Francie s přáním úspěchů v další práci, zároveň s ujištěním, že budu 27. března v myslí s vámi všemi.

Nepřeháním, když řeknu, že v postkomunistické České republice není důležitějšího úkolu, skoro až poslání, než ten, který jste si vytkli: šířit ducha tolerance a porozumění, nejenom mezi křesťany a Židy, ale v celé oblasti lidských a občanských vztahů. Samozřejmě, dialog mezi křesťany a židy k nim patří, je dokonce na vyšší úrovni, poněvadž předpokládá – má-li být účinný – už jistou základní zralost, otevřenost myslí, nadhled, víru v to lepší v člověku v mezilidských vztazích obecně.

Židé v české společnosti jsou více než kdy jindy v historii země menšinou, navíc

pořád ještě požímanou jako menšina „jiná“, „odlišná“, tak trochu podezřelá, jež se navíc a tak usilovně zaštiťuje hrůzami šoa, že každá, i oprávněná kritika čehokoli židovského je vykládána jako antisemitská. Tak aspoň, zdá se mi, soudí mnohý bezúhonný křesťan u nás. Je-li tomu opravdu tak, aspoň do jisté míry, pak to přímo volá po dialogu Židů s křesťany v duchu porozumění a maximální otevřenosti. Ostatně kdo jiný než právě křesťané, především ti věřící mezi nimi, by měli zjišťovat příčiny tohoto rozporného, oboustranně rozpačitého, obranného vztahu mezi křesťanskou většinou a židovskou menšinou. Ale možná, že by nebyl marný dialog na tento námět i mezi Židy, zejména mezi těmi mladšími a mladými – odmítajícími izolaci v české společnosti, k níž neznalost, předsudky, pověry o jedné i druhé nutně vedou.

Přeji ze srdce Společnosti křesťanů a Židů úspěch v dalším desetiletí její práce.

Váš a vždy s Vámi
Pavel Tigríd

Inzerát

Mohu se s Vámi setkávat a pracovat nad Vašimi problémy v rámci poradenství osobního růstu a sociálních vztahů. Rád zodpovím Vaše dotazy, poskytnu reference o sobě. Respektuji evropské spirituální tradice. Pavel Michal, tel. 0603/77 11 86.

MILÍ ČTENÁŘI, VÁŽENÍ ČLENOVÉ,

děkujeme všem, kteří se podíleli na financování SKŽ formou členských příspěvků a darů. Žel zatím nemáme k dispozici seznamy těch přispívajících, kteří takto učinili před rokem 2001.

Získání jmen těchto dárců je nadále předmětem jednání s Českou poštou. Zveřejňujeme prozatím seznam těch, kteří sponzorovali SKŽ v tomto roce a za pomoc mnohokrát děkujeme. Zvláště bychom touto cestou chtěli poděkovat **Pavlovi Martáskovi** a **Pavlu Hoškovi**, kteří přispěli vyššími částkami. Zároveň se omlouváme, pokud bylo jméno někoho z přispěvatelů opomenuto. Prosíme, dejte nám v takovém případě vědět a my svoji chybu v dalším čísle napravíme. Bez Vaší finanční podpory by vůbec nebylo možné Zpravodaj publikovat.

Ladislav Puršl

Věra	Altmannová
Čestmír	Bárta
Josef	Bartoň
Věra	Bernášková
Tomáš	Bojda
Lenka	Boritzková
Hana	Bořkovcová
Libuše	Boublíková
Halina	Ciencialová
Daniela	Dohnalová
Jana	Doleželová
Dominik	Duka
Michael	Dushinsky
Věra	Férová
Zdeněk	Fried
Jan	Heller
Daniel	Herman
Pavel	Hošek
Ilija	Hradecký
Petr	Chalupa
Hana	Janáčková
Pavel	Janás
Jana	Kadlecová
Jiřina	Kasáčková
Lukáš	Klíma
Dáša	Kopecká
Ladislav	Kopecký
Renata	Krausová
Milan	Kruliš
Marie Rút	Křížková
Zdeňka	Kubičková
Markéta	Langová
Jiří	Laube
Věra	Lukášová
Lydie	Lukšíková
Jitka	Maliková
Pavel	Martásek
Debora	Martásková
Tomáš	Melichar
Pavel	Michal
Emil	Mozola
Vladimír	Novotný
Jiří	Ort
František	Paleč
Stanislav	Papírník
Miloslav	Pojsl
Stanislav	Pospíšil
Pavel	Prejda
Martin	Prudký
Dagmar	Pudlovská
Ladislav	Puršl
Vladimír	Roskovec
Božena	Rubáčková
Robert	Řehák
Jiří	Salavec
Petr	Sláma
Jan	Smolík
Michael	Spevák
Marta	Srbová
Vladislav	Stejskal
Pavel	Šimek
Cyril	Šimek
Martin	Teplý
Pavel	Toepfer
Stanislav	Tumis
Olga	Tydlitátová
Marie	Vávrová
Miloš	Vlachý
Martina	Volfová
Martin	Voráč
Jaroslav	Vrbenský
Mikuláš	Vymětal
Ladislav	Wimmer
Petr	Winternitz
Vladimír	Ziffer

Židovské muzeum v Praze

ZASEDÁNÍ SPOLEČNOSTI KŘESŤANŮ A ŽIDŮ

V neděli 27. května 2001 se uskutečnilo plánované setkání členů SKŽ, které mělo informativní a organizační ráz. Setkání se zúčastnil poměrně velký počet lidí, kteří přispěli v diskusi svými poznámkami k mnoha námětům k dalšímu přemýšlení a k dobré atmosféře.

foto Petr Siska

Po uvítání všech účastníků předsedou SKŽ Robertem Řehákem a představení všech účastníků byl přečten pozdrav pana Pavla Tigrida (viz strana 3) a zamyšlení dr. Doleželové, zamyšlení pátera Daniela Hermana; bylo zdůrazněno, že činnost SKŽ je velmi důležitá, protože stále existují předsudky z dob socialismu, ale i z dřívější minulosti, ve které křesťané nesehráli dobrý vliv. Dnes je patrný vliv ke smíření (např. výzva Jana Pavla II. k lítosti a toleranci). SKŽ by si neměla klást příliš velké cíle, měla by pokračovat ve vydávání časopisu, klást důraz na přednáškovou činnost, odhalovat kulturní kořeny, podporovat vzájemné hlubší poznávání a podchytit sympatizanty SKŽ.

- zamyšlení prof. Jana Hellera, ve kterém připomněl začátky ustavujícího zasedání SKŽ, hlavně dr. Galského.

DISKUZE

- informace o počtu členů a finanční situaci
- pozdravy od rabína Sidona, Dushinského a Leo Pavláta
- vize od budoucnosti: R. Řehák hovořil o nutnosti pokračovat ve vydávání časopisu (pokusit se o vyváženost –

zastoupení jak křesťanské, tak židovské strany); výzva k aktivnímu zapojení všech členů; pokusit se v budoucím období zajistit činnost institučně – vytvořit poloviční úvazek pro člověka, který bude zajišťovat Židovsko-křesťanský dialog (obrátit se prostřednic-

tví Ekumenické rady církví na církve, aby pomohly zajistit věc finančně – zajistí biskup Radkovský); nutnost najít osobu pro podvojně účetnictví; vyjádřit se k výzvě o rasismu v ČR; podpořit aktivitu v diplomatických vztazích směrem ke státu Izrael

- M. Vymětal navrhl rozšířit dialog na dialog s muslimy – M. Vymětal pověřen udělat rozhovor s představitelem muslimů pro další Zpravodaj
- pan Laube navrhl přednáškovou činnost, která by objasňovala most mezi řeckým a hebrejským myšlením
- prof. Balabán zdůraznil nutnost vyhýbat se palčivým otázkám a potřebu nesnažit se Židy přetahovat ke křesťanství
- vyjádření soustrasti s událostmi, které se odehrály na židovské svatbě v Izraeli
- usnesení pro média
- odhlasování stanov v podobě, v jaké jsou zveřejněny ve žlutém Zpravodaji
- potvrzeno číslo konta a adresa SKŽ
- pokusit se do budoucna získat neutrální prostor SKŽ (knihovna, debatní klub, archiv videokazet apod.)
- od září setkávání každou první středu v měsíci od 15.00 do 17.00 hod.
- najít název pro počítačovou doménu
- poslat internetové adresy členů SKŽ

Stanislav Tumis

foto Petr Siska

MACEVA JE OBLOUK

SKŽ pořádala letos v létě od 5. do 14. července 2001 spolu s katedrou Starého zákona ETF UK a se spolkem Comenius (Verein für Förderung der europäischen Zusammenarbeit in Theologie und Kirche Comenius e. V.) seminář a terénní expedici, jejichž záměrem bylo zdokumentovat židovské hřbitovy v Mořině a Litni (okres Beroun; celkem cca 1000 hrobů). Akce byla podpořena Česko-německým fondem budoucnosti. Výsledky práce výzkumu budou publikovány v knize, která je nyní připravována. Jako „předchuť“ vám nabízíme článek Achaba Haidlera, který se prací v Litni a Mořině aktivně účastnil.

foto Vojtěch Vlček

Maceva je oblouk. Ne vždy, ale o to ani nejde. Nejde o reálný tvar. Jde o POCIT. Po absolvování letošního setkávání (protože šlo skutečně především o setkávání) nad macevami (náhrobními kameny) židovských hřbitovů v Mořině a v Litni mi jako první asociace vytane na mysli právě oblouk.

Protože oblouk znamená cestu odněkud někam, protože se na svém vrcholu dotýká nebe, protože jeho obraz v sobě nese napětí a cosi neuzavřeného, protože i začátek toho našeho byl tak trochu akademicky škrobený a jeho závěr neuvěřitelně „člověčí“ ...

Den první. Kravaty zatím takřkajíc upnuty až ke krku, jednotliví přednášející drží dekorum, laťku i osnovu, obě tlumočnice svým profesionálním tembrem maličko maskují své zděšení, že byla řeč o tlumočení z angličtiny do češtiny a němčiny, ale o té záplavě hebraismů že jim nikdo neřekl, atd.

Ale již při první „stolové rundě“ tam na půdě Evangelické fakulty, kdy si pokoušíme vzájemně sdělit, kdo je kdo a proč se vůbec na tuhle akci „vydal“, mi začíná být jasno, že je to neuvěřitelně pozhňnaná skvadra nadšenců. A to jsme fakt dosud v „kravatách“ a zdaleka jsme si nestihli povědět vše.

Den druhý – šabbat. Mělo by se odpočívat, vždyť je-li tady mezi námi Princezna Šabbat, kdo by myslel na věci profánní. Ale macevám se občas /pravda, trochu v nadsázce/ říká také *našot, tj. „dušenky“, a ty české „dušenky“ jsou vážně v neuvěřitelném ohrožení. Ne snad, že by jim chtěli ubližovat živí, těch hloupoučkých vandálků je naštěstí jenom pár, co se dalo ukrást, se už většinou rozebralo, a ostatní

lidé židovským nekropolím přece jenom jakous takous úctu prokazují (škoda jen, že české židovstvo nemá ani dost sil, ani prostředků, aby své „domy života“ dokázalo uvést do důstojnějšího stavu – ale snad právě proto se tu vlastně dnes už druhý den setkáváme...). Ten, kdo českým macevám skutečně nemilosrdně hrozí, je pan Čas. A jestli si nepospíšíme, ztratíme všechnu tu nádheru neuvěřitelné lásky ke Stvořiteli, k jeho zjevení i k obyčejnému, ne vždycky jednoduchému životu, která je v těch tajuplně hranatých nápisech na českých židovských hřbitovech obsažena. Jde tedy do jisté míry o kategorii *pikuach ha-nefeš – kategorii „ohrožení dušenek“, a v takovém případě i sama Princezna ráda ustoupí ze svého čestného trůnu a špitne tichounkým hláskem „Zachraň!“ Volíme tedy kompromis: Podvečerní uvítání a celé následující dopoledne patří Princezně, zatímco dopo-

ledne onoho šabbatu, kdy se „shodou okolností“ v synagogách čtou slova: „Ma tovu ohalecha Jaakov...“ /Ach, jak líbezní jsou stánkové tvoji Jákohe/ a také „meworcheha varuch we-orerecha arur ...“ /Požehnán budiž, kdo ti přináší požehnání, a klatý, kdo by ti chtěl klnout/ – ono dopoledne je už zase věnováno studiu a přípravě. A co je vůbec nejkrásnější – kravaty povoleny a všude je cítit obrovská žízeň. Ale ne žízeň z onoho vůkol panujícího červencového vedra, to je žízeň radosti, žízeň ku pomoci a žízeň chuti zmocnit se tajemství. Jásám!

Dny další už plynou jako neuvěřitelný sen s letnými jiskřkami vzkazů, že konáme dobře a že se to tam nahoře ví... Vnímám to doslova všemi póry a všemi smysly. Zrak: vidím jednoho každého, jak z původní (člověku tak přirozené) polohy vstoje pomalu kleká a nakonec

foto Vojtěch Vlček

foto Vojtěch Vík

končí vleže a v prachu (doslova i přeneseně), jen aby z kamene „vydoloval“ jeho poselství, nezapomenu na oči Ulrike, když mi ona, zjednaná „pouze“ na tlumočení a tedy nepolíbená akademickými znalostmi hebrejštiny, podávala na závěr na Litni své opisy náhrobků. Nemusela to přece dělat, ale prostě ji to vtáhlo stejně jako nás ostatní. To Židovské hřbitovy umějí!!! A její opisy byly perfektní a bez chyb!!! Nelze se neusmát při vzpomínce, jak rychle každý utekl od „Židovské pýchy“ „haskalových“ (poemancipčních) leštěných náhrobků, které už pozapomněly moudré melodie svatého jazyka a hlásají (ovšem zlacenou polychromií) leda tak veršiky typu:

*Was wir bergen in den Särgen
ist nur Erdenleid
was wir lieben ist geblieben
für die Ewigkeit /...*

A mnohem raději zvědavě přiklekal k těm starším, tišším. Možná s touhou najít ten úplně nejstarší, anebo jen proto, aby se potěšil tím, že právě tady

*Byl uložen člověk požehnaného věku
syťý dní, jenž odešel cestou vši země
do svého světa. Ráno i večer klepával
na dveře stánku H-spodinova a chořoval
stezkami Upřimných. Z olejů rtů jeho
syťili se všickni ze shromáždění Ješurun.*

*Byl živ počtivě z mazolů svých
a ochotnou dlaní pomáhal hloubajícím
v Zákoně.*

*Kěž je jeho duše pojata do svazku
živých, Amen a Sela ...*

Pamatuji si i některé hodně vzpurné řádky, které si „vytrucovaly“ celý hrozný oči a prstů, než povolily a daly se dešifrovat. Jak příjemné bylo, že se na Litni zastavila i děvčata ze Židovského muzea. Na inspekci? Kdepak! Hezky s notesem a na kolena, a další dvě řady byly „pod střechou“.

Sluch: V uších mi pořád zní angličtina „velikého dítěte“ – rebbe Duschinského. Jeho synkopické recitování rytmicky komponovaných nápisů, jeho bezpečné a bohaté znalosti židovské liturgie a halachy a také jeho spolehlivý cit pro to, co je (respektive může být) napsáno v oněch již zerodovaných pasážích. A také jeho pohnutí a dojetí, které se ovšem (věřím pevně) nějak pokoutně zmocnilo nás všech, totiž to vědomí, že bohatstvím, duchovním bohatstvím a neuvěřitelnou láskou k biblické zvěsti jsou české a moravské židovské hřbitovy (respektive jejich nápisy, dekor a symbolika) bez nadsázky s největší pravděpodobností světovou raritou... Pamatuji na večery na pokoji (vlastně na cele) s Gillem Huettenmeisterem. On takový odborník na německé macevy, který už notný kus života zasvětil tajemství kamenů, a přesto večer co večer (měl to snad namísto modlitby) vždycky jen kroutil hlavou a opakoval: „Tak tohle jsem ještě nezažil. To je neuvěřitelně perfektní tým.“ A taky byl. Poskládaný přesně od každého fochu po troškách. Hebraisté, nadšenci, památkáři, snad i dobrodruzi – především ovšem bytosti... Namísto ranní modlitby Gill také opakoval. Tiše a trpělivě všem, kdo se ptali, všechna tajemství a nástrahy náhrobních zkratk, titulatur a datace. Gill

je také autorem svérázného výkladu oné tradice, proč se na židovské hroby dávají kamínky. „Lepší květiny během života a kamení na hrob, než obráceně...“ učí „rebbe“ Huettenmeister. Slyším i přesné a spolehlivé „zásahy“ živé chodící biblické konkordance Martina Prudkého. Byla to taková malá symfonie. Kdesi na jednom konci hřbitova se Duschka zasekne ve svém zpěvavém obdivu, protože verš sice zná z domova z modliteb, ale neví, kde stojí v Písmu, a odkudsi odjinud zazní Prudkého upřesnění: „Pláč 1:16“...

Chut' – kdykoli vezmu do úst rohlík se sýrem (nejlépe taveným) vybaví se mi Nils. Hybatel, udržovatel a „táto-máma“ celého podniku. Věčně za volantem, věčně při náladě a ještě toho stihnul dešifrovat celé dva notesy... a krom toho – jistá monotónnost stravy tělesné, již se nám po ten více než týden dostávalo, byla bohatě vyvážena pestrostí přečtených nápisů...

Čich, to je zase náš domov ve Svatém Jáně Pod Skalou. Domnívám se, že ani toto naše „útočiště“ nebyla náhoda. Počítejte se mnou: skupinka nadšenců dokumentujících Židovské hřbitovy organizovaná evangelickou fakultou vezme zavděk katolickým ústavem. Ten domek se na mne za to označení „ústav“ určitě zlobit nebude. Bývalý klášter, potom kriminál a dnes pedagogický internát si asi vytrpěl už tolik, že jedno maličko hanlivé označení mu už základy neotřese. A že chudák skončil zrovinka v sekci „čich“? Kdo tam bydlel, ví, o čem je řeč. Ona se ta pohnutá historie tak nějak promítla i do vůně jeho chodeb. Kadidlo už vyvanulo,

foto Vojtěch Vík

foto Vojtěch Vlk

lidská bolest vězňů ucpala zbytek zdravých pórů zdíva a internátní lingvistka dokončila své. Zvláštní srovnání – co je to za lásku ke „kamenům“, kterou v sobě musí mít všichni ti, kteří noc co noc usínají v nelásku postižených kamenech starého kláštera... Ale některé „pionýrské“ večírky v místnosti zvané „Kaple“ byly velice, velice přínosné

Hmat – jediný způsob, jak nápis spolehlivě dešifrovat, je pohladit macevu. Setřes tak erozi, lišejníky a když si kámen předtím nakřídneš, někdy se i podstatně zvýrazní písmo. Každý, kdo prožil ten víc než týden na Mořině a Litni, ví, o čem mluvím. Macevy se čtou hmatem!!! On je to takový veliký paradox. Ty kameny tam kdysi vsazovali lidé, kteří možná ani zbla netušili, že po přehnutí Hnědé smršti už nebude nikdo, kdo by se nad nimi zastavil. Že po Hnědé přijde Rudá a že to dojde tak daleko, že sami Židé budou prodávat své vlastní nekropole na severní Moravě, protože prostě nejsou síly ani prostředky na jejich údržbu. A tak po čase přicházejí neŽidé nejen se zastavit. Přicházejí se kamenů dotýkat, musí je hladit za ty vyhlazené... Ono to bolí, vápenec a křída rozežrají dlaně, pískovec je zase drsný jako struhadlo a jediné snad žula (ta stará, cudná, echt-židovská) trochu připomíná vrásčité tváře staříčkových rabbonim... Přesto mám tenhle způsob kontaktu s macevami ze všeho nejraději. Musím totiž pořád myslet na Izajášovo: Byť se pak i oni zapomněli, já však nezapomenu. Aj na dlaních svých vyryl jsem tě, zdi tvé jsou vždycky přede mnou. Pospíšit k tobě synové tvoji, ti pak, kteříž tě bořili a kazili, odejdou od tebe...

foto Vojtěch Vlk

Smysl šestý je o NENÁHODĚ... krátce a bez komentářů. Je zrovinka Dominica. Sestřička princezny Šabbat. Jsme na Mořině den poté, co jsme si na akademické půdě Evangelické fakulty stačili „slíbit“, že krása českých a moravských Židovských hřbitovů spočívá v lásce. V lásce k životu a v lásce z Tóře, (což je, do důsledku vzato, jen jiné synonymum pro život...), píše se 8. července 2001 podle Gregora, jinak též 17. tamuz 5761 od stvoření. Židé se postí, protože podle tradice tento den šiky Babyloňanů obléhající svaté Město prolomily hradbu a pak už to šlo z kopce až do devátého měsíce av, kdy byl zničen Chrám. Robert leží v mraveništi v řadě „B“ u náhrobku B-7 a dočítá se, že před ním leží prach Váženého reb Cvi Herše, syna Josefova, ze svaté obce Mořinské, který zemřel dne „Tehdáž zsilil nepřítel a prolomeny jsou zdi městské“ roku 574 malého počtu... Všem nám přešel po zádech tak trochu mráz.

Maceva je oblouk. Ten mořinko-liteňský se vzklenul a uzavřel. Díky všem, kdo ho pomáhali budovat. Ten mořinko-liteňský se několikrát dotkl Nebes. Díky Tomu, jehož slávu ta nebesa vypravují. Ten oblouk zastřešil, popsal a zdokumentoval 823 macev a potvrdil, že tetragramaton, Sváté nevyslovitelné jméno, lze také překládat jako „Nádech (jud); výdech (waw) a 2 x čin (he). Jedno He jako dávání a druhé jako přijímání. A v těch čtyřech jednoduchých skutečnostech je obsažen celý B-h, celý vesmír a celý život. Kladu si otázky, kdy se vzklene oblouk další...

Achab Haidler,
ředitel divadla v Ústí nad Labem

BEJT HA-CHAJIM V UHŘÍNĚVSI A JEHO NEPŘÁTELE

Židovské památky na území naší vlasti jsou často jedinou vzpomínkou na někdejší slavnou minulost židovských obcí. Bohužel ani těmto památkám se nevyhýbají stále přežívající zárodky českého antisemitismu.

Stále se najdou lidé, kteří si z nej-různějších důvodů vybíjejí zlost na starobyklých stélách popsaných hebrejskými písmeny. Tak v listopadu minulého roku kdosi namaloval na čerstvě obnovenou fasádu obřadní síně židovského hřbitova v Bělči nápisy: „Židi jenom kasírují naše peníze“ a „Moc nás neserte Židi“. Prvního května tohoto roku někdo namaloval veliký hákový kříž před vchodem do židovského hřbitova v Neveklově na Benešovsku. V létě také skupina mladíků rozbila na kusy několik náhrobních kamenů na židovském hřbitově v Jičíně. Pachatelé tohoto činu byli dopadeni, protože na místě pohodili láhev, na níž zanechali otisky prstů. Poslední projev zlosti vůči židovským památkám je starý jen několik dní. 23. září si pan Z. Balada, správce židovského hřbitova v Uhříně-

vsi, při pravidelné pochůzce všiml, že jeden z náhrobků je otlučený kameny. Potom, co provedl prohlídku hřbitova, zjistil, že několik desítek kamenných stél (které ještě při pochůzce 20. září byly v pořádku), leží nyní vyvráceno či na kusy rozbito na zemi. Pan Balada se spojil s pracovníkem firmy Matana, dr. Heřmánkem a na Policii ČR v Horních Měcholupech bylo podáno trestní oznámení. Že se jednalo o promyšlenou a cílevědomou akci, vyplývá už ze skutečnosti, jak velké množství hrobů bylo poničeno: celá akce musela trvat poměrně dlouho a podle slov správce hřbitova pana Balady pachatelé byli nejméně tři. Příslušník Policie ČR v Uhřetěvsi na můj telefonní dotaz věc komentoval slovy: „Zase nějaký fašouni.“ Dr. Heřmánek z firmy Matana, která spravuje židovské nemovitosti, připouští možnost, že akci mohla provést skupina starších žáků blízké základní školy. Občané Uhřetěvsi, kteří bydlí v blízkém okolí hřbitova, hovoří o tom, že pachatelé zanechali na místě několik antisemitských letáků podporujících „politiku“ bin Ládira, které později někdo strhl a odnesl.

Ať už se zprávy o letácích potvrdí nebo ne, v Uhřetěvsi máme zjevně co činit s projevy antisemitismu. Bývalý správce židovského hřbitova pan J. Tesařík hovoří o tom, jak byl pravidelně častován antisemitskými nadávkami a výpady od kolemjdoucích, když pracoval na údržbě hřbitova. Stávající správce pan Balada zase pravidelně opravuje znovu a znovu systematicky rozkopávanou chatrnou zeď okolo hřbitova.

Člověku se jenom vkrádá do mysli otázka: To máme my Češi tak krátkou paměť? Pokud tomu tak je, jsou to přece právě židovské památky, co nám ji může oživovat. Ano, na prázdných synagogách a osamělých židovských hřbitovech spočívá stín holocaustu. Pokud však budou podobné vandalské akce pokračovat ve stávající frekvenci, je snadné si spočítat, že za dvacet či třicet let bude značná část židovských památek v naší zemi v dezo-látním stavu. Doufám a věřím, že k tomu nedojde. Doufám a věřím, že nakonec pochopíme, že bychom kolem nich měli chodit po špičkách.

Mgr. Pavel Hošek, pedagog

ANKETA O RASISMU

Je toho hodně, co mají všichni lidé společného. Všichni prožíváme podobné emoce – radost, smutek, lásku... bez ohledu na barvu pleti, vzdělání, náboženské vyznání, apod. Přesto někteří pokládají sami sebe za lepší (nebo nejlepší) a nenávidí všechny, kdo se od nich nějakým způsobem odlišují, a také jim to dávají najevo. Rasismus. Problém, se kterým se velmi často setkáváme a stále častěji zaznívají výzvy k toleranci, pochopení a vzájemnému soužití. Většina z nás si (snad) uvědomuje, že je třeba něco s tím udělat. Jak vidí rasismus lidé kolem nás?

Otázky:

1. Co prvního se vám vybaví, když se řekne slovo „rasismus“?
2. Kde jsou podle vás kořeny rasismu?
3. Setkal/a jste se někdy ve svém životě s projevy rasismu?
4. Co dělat pro to, aby ho ubylo?

Zuzana Bachová

1. Asi nenávidí mezi lidmi kvůli odlišnosti, vůči něčemu cizímu. Je těžké určit hranice mezi rasismem a xenofobií, je to dost provázané.
2. Myslím si, že to začalo v monarchiích a despotických vládách. Asi to tu bylo vždycky a když začíná demokracie, vyplouvá to na povrch.
3. Setkala. Mého bývalého přítele, levicově zaměřeného, jednou napadli opilí skinheadi, fandové, kteří se šli opít a nadávat a prát se. Napadli člověka, kterého považovali za někoho, kdo nezapadá do jejich představy ideálu.
4. Každý by měl začít sám u sebe. Taky by to chtělo striktněji potlačovat. Vláda je benevolentní, je těžké hledat vzory, když i známé osobnosti se někdy nevhodně projevují. Důležité je podle mě taky začít v rodině.

Petr Siska

1. Nerovnováha.
2. Někdo si kvůli své státní, náboženské, sociální, rasové či jiné příslušnosti (o níž je přesvědčen, že je lepší) nárokuje pořádat svět, či alespoň tu část světa, na kterou stačí. Popírá jinakost, chce svět dle jednoho střihu, jedné barvy, jedné myšlenky. Kořenem by mohlo být ono už zastaralé slovo „pýcha“, kdy zdůrazňují svou vlastní pozici a zároveň zapomíná-

nám na to že jsme všichni stejného biologického druhu, a tudíž sdílíme téměř ty samé možnosti i limity. Kořenů však může být více, to nepopírám.

3. S projevy rasismu osobně ne (nepočítaje to, co lze vidět v TV), ale s xenofobií – tj. strachem z jiného či cizího – což je také jeden z možných kořenů rasismu, se setkávám ve svém osobním, společenském a církevním životě relativně často. U lidí nevzdělaných, zakomplexovaných a „malých“ je to poměrně častý jev.
4. Předcházet rasismu se dá prostřednictvím vzdělání a důslednou výchovou od raného věku, kdy se poukazuje na „všechny barvy, tvary a rozměry“, které svět má. To ovšem vyžaduje „osvětlené“ lidi, kteří se jinakosti nebojí, ba naopak, mají z ní radost. Lidi, kteří – opět zastaralé slovo – jsou „pokorní“ v tom nejlepším slova smyslu (tj. ne ušlápnuté chudinky).

Marcela Frýbová

1. Automatická nenávisť ke každému jiné barvy pleti.
2. V hloupých lidech.
3. Ano – dnes a denně.
4. Proti tomu se asi těžko něco dá dělat, je to jenom v lidech a těžko někomu vysvětlit, že je to špatné. O to už se ostatně snaží vyspělý svět dost dlouho a nikam to nevede. Blbec je blbec. Možná větší zájem policie...? Nediskriminace?

Barbora Pilařová

1. Nový fenomén této republiky, který je zneužíván některými národnostními menšinami v jejich prospěch.
3. Osobní zkušenosti nemám. Jen z médií.

4. Každý by měl začít u sebe. Je potřeba vychovávat k toleranci.

Jana Popelková

1. Nenávisť jednoho člověka jiné barvy pleti ke druhému.
2. Pokud bych to brala historicky, tak nevím, ale jistě to vzklíčilo už dávno. Pokud bych to brala z pohledu člověka, tak je to lidské srdce, z kterého tato nenávisť plyne.
3. Ano.
4. Věříme, že hlavní cesta, jak změnit rasistické uvažování mnoha lidí, je skrze Boha, který jediný dokáže člověku dát nové srdce, jež je místo nenávisť naplněno Boží láskou, která miluje bližního svého, ať má jakoukoliv plet'.

Martin Spilka

1. Skinheads.
2. V nepochopení základních kulturních odlišností mezi jednotlivými národy.
3. Ano.
4. Snaha o odbourání negativních předpokladů o lidech jiné rasy. Pokusit se tyto lidi začlenit na veřejné pracovní pozice (policie, starosta, poslanec, úředník), kde by se dostali do běžného kontaktu s veřejností a mohli prokázat svou neodlišnost.

Iva Podzimková

1. Bezdůvodný strach z lidí jiné rasy a pocit nadřazenosti nad nimi.
2. V předsudcích a v tom, že lidé se bojí neznámého – jiného způsobu života a zvyku a často nejsou ochotni vyvinout úsilí, aby se snažili poznat odlišné lidi (v jakémkoli smyslu). S tím by mohlo souviset vnímání odlišné rasy jako celku a ne jako jednotlivce.
3. Ano, byla jsem obviněna, že jsem rasistka, když jsem se odmítla bavit s velmi dotěrným černochem. Zprostředkovaně z vyprávění mé vietnamské kamarádky (doktorandky na pedagogice) – co se stalo jí i jejím přátelům.
4. Viz otázka 2, myslím, že nejdůležitější je výchova dětí k toleranci, pokud možno od raného dětství. Nevěřím moc v efektivitu vládních kampaní, jako je ta právě probíhající.

*Otázky kladly Silva Vančová
a Petra Bulečková*

NEZTRÁCET ZÁJEM...

...o současné podobě izraelsko-palestinského konfliktu s Mikulášem Vymětalem, jedním z evangelických farářů, kteří v 90. letech studovali na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě. Letošní prázdniny strávil v Izraeli.

Ve sdělovacích prostředcích se často objevují zprávy z Izraele. Používají se v nich různé pojmy, v nichž je někdy těžké se orientovat – Izraelci, Palestinci, Židé, Arabové, pásma Gazy, Západní břeh Jordánu, uprchlické tábory, zóna A, B a C. Mohl bys je trochu utřídit?

Jak známo, stát Izrael vznikl jako produkt občanské války v bývalé britské kolonii Palestině roku 1947 na území, které se podařilo ubránit či dobýt armádě vznikajícího židovského státu, v níž ovšem kromě Židů sloužili i drúzové, Čerkesové a někteří křesťanští dobrovolníci. Stát Palestina tehdy nevznikl – část území, na němž měl být, anektoval Izrael, druhou část Jordánsko, malé plochy Egypt (dnešní „pásma Gazy“ – celkem 363 km²) a Sýrie (nikoliv Golany, které Sýrii patřily do roku 1967, nýbrž malé území u břehu Kineretského jezera). Většina arabských obyvatel (asi 600 000) tehdy z území vzniklého Izraele uprchla či byla vyhnána, takže v Izraeli zbylo jen asi 150 000 Arabů, pozvolna se integrujících do izraelské společnosti. Velkou Césarou izraelských dějin byla Šestidenní válka r. 1967, během níž Izrael dobyl třikrát větší území, než měl do té doby – část Jordánska na západ od řeky Jordánu (toto území je ve sdělovacích prostředcích nazýváno Západní břeh Jordánu), syrské Golany a celý Sinajský poloostrov, který ovšem Izrael později vrátil Egyptu (s výjimkou tzv. pásma Gazy).

Dnes tedy žije v Izraeli (používám toto označení pro „židovský“ stát bez Západního břehu Jordánu a pásma Gazy) asi 5 milionů židovských obyvatel a 1 milion izraelských Arabů (většinou se sami nepočítají za Palestince), z nichž je asi 80% muslimů a 20% křesťanů. V Palestině (tedy na Západním břehu Jordánu a v pásmu Gazy) žijí necelé 4 miliony Palestinců, z nichž se 98% hlásí k islámu a 2% ke křesťanství. Kromě toho v ní žijí v počtu několika set ještě představitelé dalších náboženství – samaritáni a ultraortodoxní,

protisionisticky zaměření Židé z hnutí Neturej-Karta. Na území Palestiny se nachází také asi 200 židovských osad, v nichž žije přibližně 200 tisíc osadníků (to je ovšem starý odhad, za poslední rok jejich počet značně klesl). Kromě toho žije ve světě ještě dalších 8 milionů Židů a 4,5 mil. Palestinců – to jsou převážně uprchlíci z doby první izraelské války z let 1947-48 a jejich potomci, žijící v uprchlických táborech v Libanonu, Sýrii a v menší míře v Jordánsku. Některé uprchlické tábory – se značně vyšším standardem bydlení – jsou i na území Palestiny.

Izrael má za sebou dvanáct měsíců palestinské intifády. Jak vnímáš rozdělení sil v tomto konfliktu?

Blízkovýchodnímu konfliktu rozumím jako národnostnímu konfliktu dvou států – existujícího státu Izrael a vznikající Palestiny. Společnost v obou státech je však názorově rozdělena, a tak vnímám hranice konfliktu především mezi těmi, kteří chtějí uzavřít mírové dohody a nechat vzniknout státu Palestinu, a těmi, kteří jsou proti tomu. Tak stojí podle mého pochopení na jedné straně barikády Organizace za osvobození Palestiny v čele s Jásirem Arafatem, izraelské politické strany Meretz a Avoda, Šimon Peres, Ehud Barak, palestínští i izraelští křesťané, kdežto na druhé svorně bok po boku izraelští pravicoví extremisté, teroristické organizace Hamas, Islámský džihád a Hizbaláh a velká část evangelikálních a letničních křesťanů na celém světě.

V létě jsi v Izraeli pobýval. Jaká tam nyní vládne atmosféra?

V době, kdy jsem tam byl na dovolené, se dala nálada na obou stranách přirovnat k pocitu člověka, který běží dlouhou cestu do kopce, neví, jak velký kus cesty ho ještě čeká, a právě ta nejistota ještě zvětšuje jeho únavu. K tomu se pojilo také opakovaně zklamání z mírových rozhovorů i nad tím, že se zdá, že svět (včetně tradičního

„mírotvorce“ Ameriky) na blízkovýchodní konflikt zapomněl. Ilustruje to dobře článek v levicovém intelektuálním deníku Haárec, nazvaný „Zapomněli nás doma“. Po každém teroristickém (či odplatném) útoku se, stejně jako dříve, zdvihne vlna emocí. Zatímco dříve však působila v izraelské i palestinské společnosti jako její tmel, nyní se projevuje především národní depresí. Dnes (28. 9.) se však po včerejším podepsání izraelsko-palestinských dohod zdá, že okamžik uzavření mírového dojednání se snad konečně přiblížil.

Konflikt bývá uváděn jako evidentní příklad střetu islámského a židokřesťanského světa. Souhlasíš s takovým hodnocením?

To je jednoznačně nesprávné hodnocení konfliktu. Přes časté operování náboženskými pojmy se jedná především o sekulární střet dvou nacionalismů – izraelského a palestinského. V izraelské armádě slouží také muslimové – drúzové a Čerkesové – kteří bývají ve zvýšené míře nasazováni ke strážní službě právě u „svatých míst“ islámu. Naopak palestínští křesťané mají na svůj počet nepoměrně zastoupení ve správních orgánech Organizace za osvobození Palestiny (ostatně Jásir Arafat navštěvuje se svou křesťanskou manželkou nejméně dvakrát ročně baziliku Narození Páně v Betlémě).

V životě většiny obyvatel Izraele a Palestiny nehraje náboženství významnější roli. Jak Izraelci, tak Palestinci patří na poměry Blízkého východu k nejsekularizovanějším národům.

Méně známe je naopak to, jak se představitelé různých náboženství snaží o znovunastolení míru na Blízkém východě. Tak např. 28. 12. 2000 se v Jeruzalémě na pozvání vrchního sefardského rabína Izraele Elijahua Bakši-Dorona setkala asi 20 předních rabinů a šejků z celého Izraele k diskusi o možnostech „nábožensky založeného“ mírového procesu mezi národy ve Svaté zemi.

V Izraeli působí Mezináboženská organizace (The Israel Interfaith Association), která od vypuknutí intifády pořádala už celou řadu mezináboženských setkání a seminářů, spojených s modlitbami za mír. Uvedu zde alespoň některé myšlenky, které

při nich zazněly: „S každým zabitým člověkem je podle víry všech tří monoteistických náboženství zničen Boží obraz. Náboženství se pokládá za příčinu války, zatímco všechna tři věří ve svatost lidského života. Proto by se měli integrovat do mírového procesu také náboženští vůdci.“ (r. Jicchak Bardea, vrchní rabin Ramat Ganu a člen Rady vrchních rabinů Izraele) „islám obsahuje prvky, které mohou být základem pro mírové soužití a vzájemný respekt mezi lidmi: ... Víra na všechny proroky a všechny božské knihy, které zveřejnili. (viz Korán, Súra 2, 285) ... Svoboda náboženství a svobodná volba víry. ‚Ať není žádný nátlak ve víře‘ (Korán, Súra 2, 284) ... Krása dialogu: ‚Zvi k cestě svého Pána s moudrostí a... diskutuj s nimi nejlepším způsobem‘ (Korán, Súra 41,34) ... Láska ke všem lidem: ‚Ó lidé, vizte, stvořili jsme vás z jednoho muže a jedné ženy, a utvořili jsme z vás národy a kmeny, abyste se navzájem poznávali. Hle, ten, koho si Alláh nejvíce váží, je ten, kdo se z vás bojí Boha.‘ (Korán, Súra 49,14).“ (šejk Uda Mohammed Sharif, immám Ahmaadiovy mešity) „V koexistenci je nutno vidět náboženskou hodnotu“ (rabi Dov Maimon).

Smutná je role, kterou při blízkovýchodním konfliktu hrají křesťané. Značná část se jich o konflikt nezajímá, jako by muslimové a Židé ani nepatřili do kategorie bližních (viz L 10,33). Naopak ti, kteří se o spor zajímají, jako by nevnímali, že jejich bližní jsou i na druhé straně konfliktu, než je ta, již „drží palce“. Tak evangelikální křesťané z celého světa finančně podporují izraelskou okupaci Palestiny a naopak některá prohlášení Světové rady církví jsou nerefléktovaně antisionistická.

Říkáš, že Palestinci patří k nejsekularizovanějším arabským národům. Sekularizace v euroamerickém prostoru ovšem historicky znamenala, že křesťanství přestalo mít privilegované postavení uprostřed společnosti. Sekularizace otevřela prostor pro svobodu a pluralitu. Není přesně tohle věc, která v islámsko-arabském světě – včetně Palestiny – zatím chybí?

Na arabský svět nelze hledět prizmatem západoevropské představy o tom, co je to demokracie a pluralita. Palestinci patří mezi Araby k nejvzdělanějším národům (v Palestině je např. 7 univerzit a 4 další vyšší školy) a stupeň svobody a plurality podle mého názoru výrazně předstihuje např. nedávnou situaci na Slovensku a současnou v Bělorusku. Problémem Palestiny je korupce ve vyšších kruzích OOP, projevující se pře-

vážně nepotismem, a určitá bezbrannost proti teroristickým organizacím operujícím na území Palestiny.

Jásot, s kterým přivítali Palestinci teroristický útok na USA, ovšem vyzníval velice jednoznačně...

Jednalo o výstřelek marginálního charakteru, jehož význam byl nafouknut sdělovacími prostředky. Na čtyřech místech Palestiny demonstrovalo celkem asi 3000 lidí, což je méně než 1 promile jejich obyvatel. Jásir Arafat naopak vyjádřil svou hlubokou lítost nad událostmi, k nimž došlo. Když jsem v den útoku sledoval internetovou diskusi na serveru i-Dnes, překvapilo mne naopak množství nenávistných českých reakcí typu „dobře jim tak, to mají za to, že bombardovali Jugoslávii“. Myslím, že procento lidí radujících se z neštěstí druhého je v každém národě přibližně stejné. U Palestinců je tato reakce díky jejich historické zkušenosti trochu méně odsouzeníhodná než u Čechů. Surově řečeno, pár facek by si za své chování zasloužili spíš někteří Češi než Palestinci.

Vidíš nějakou perspektivu vyřešení tohoto konfliktu?

Odmyslím-li varianty různých „konečných řešení“, která propagují extremisté na obou stranách (transfer Palestinců či zahrnutí Židů do moře), vidím nejméně špatné řešení v dokonalém rozdělení území mezi dva státy – tedy vznik státu Palestina, do něhož bude kromě Západního břehu a Gazy patřit i Východní Jeruzalém a část jeruzalémského Starého města (křesťanská a muslimská čtvrt). Ani to však není dokonalé řešení, protože problém Palestinců žijících v uprchlických táborech v různých arabských státech zřejmě žádné krátkodobě dosažitelné řešení nemá.

Mohou dnes i např. protestantští křesťané v Česku přece jen nějak přispívat k řešení konfliktu – nebo jsou odsouzeni trpně sledovat, jak se tento konflikt povleče – eventuálně bude stupňovat – dál?

Domnívám se, že první, co je křesťan dlužen ostatním lidem, je to, že je bere vážně i v jejich utrpení a má o ně zájem – ať už tím, že zkoumá jejich situaci, nebo že se za ně modlí (1Tim 2,1). Z toho zájmu pak vyrůstá i nalézání možností ovlivňovat situaci těmi prostředky, jež jsou v jeho dosahu. V době „globální vesnice“ nelze říci, že ten, kdo je ode mě daleko, proto není mým bližním. V České republice existuje několik organizací, které mají ve středu svého zájmu inkriminovanou oblast – Společnost křesťanů a Židů, Společnost přátel Izraele, Společnost Palestinců v Čechách. Jak izraelské, tak palestinské velvyslanectví navíc vydává informace o svém pohledu na věc. Kdo se tedy chce informovat, má dost možností.

Druhou otázkou je, co lze dělat prakticky. Domnívám se, že jedním z řešení je cílená finanční podpora Palestiny (tedy nikoliv „poskytování almužny“). Rozdílná sociální situace obou národů nepochybně přispívá k vzájemnému napětí. Pro turistu to znamená při výletu do Izraele navštívit také Palestinu a užívat tamních služeb (když jsem např. byl v létě v Jerichu, velice srdečně mě tam vítali jako prvního turistu po mnoha měsících).

Podnikatelé mohou hledat možnosti obchodu s Palestinou (některé palestinské produkty za to opravdu stojí – např. banány z Jericha, ručně barvené látky a řemeslnicky zpracované výrobky z kovu).

Pro Protestant a Zpravodaj Společnosti křesťanů a Židů připravil Tomáš Trusina

foto Vojtěch Vlk

ŽIDÉ A EVANGELÍCI

V Lidových novinách a Protestantu probíhá s přestávkami převážně vnitroevangelická diskuze o vztahu křesťanského a židovského společenství. Specifikem této diskuze je značná míra filosemitismu takřka u všech diskutujících, projevující se až nechutným lichocením ve směru k české Židovské náboženské obci. Za obvinění z antijudaistických postojů se evangelíci obvykle mají ve zvyku omlouvat.

Šíře názorů různých představitelů evangelické církve vypovídá především o její pluralitě, schopnosti koexistence věřících s různými názory v rámci jednoho církevního společenství. Svědčí ale také o tom, že vztah k židovství je v evangelické církvi živým tématem.

Zatímco někteří drží ve vztahu k Židům vlajku tradicionalismu, jenž usiloval o jejich obrácení na křesťanství, jiní se snaží svůj vztah k židovskému společenství nově promyslet. Výsledkem je jejich zájem o judaismus, jeho studium, v menší míře i poměrně dobré osobní kontakty se členy židovských obcí, například na takových platformách, jako jsou Společnost přátel Izraele a Společnost křesťanů a Židů (ICJJ). Není náhodou, že na Evangelické teologické fakultě je jedním z výběrových seminářů také čtení Talmudu a midrašů v hebrejsko-aramejském originále.

Domnívám se, že nedostatečně diskutovaným tématem je vztah k misii Židů a snaha o to, postihnout jak jejich právo na jedinečnost, tak i odpovědnost církve ve vztahu k židovskému společenství.

K evangelickému pojetí patří ovšem také pochopení sebe jako těch, kteří jsou povinni vydávat ostatním svědectví o hodnotách, jimž věří a jež pokládají za důležité. Toto svědectví, založené ve vystoupení Žida (!) Ježíše z Nazaretu, se modifikuje v závislosti na tom, do jakého prostředí je vydáváno. Současnou evangelickou modifikací v českém prostředí je především orientace dovnitř vlastního společenství a snaha vydávat hodnověrné svědectví nastupující generaci svých vlastních členů, což v praxi znamená, že o misii mimo vlastní řady evangelická církev nejeví (ke své škodě, protože má společnosti co nabídnout) větší zájem, a tak i diskuze o židovské misii zůstává spíše teoretickou. K diskuzi přispěl výrazným

způsobem výrok synodního seniora ČCE ThDr. Pavla Smetany, který v rozhovoru pro Lidové noviny prohlásil, že je mu líto, že Židé nenašli cestu k našemu i svému mesiáši. Nejen Židy (viz reakce Leo Pavláta v LN), ale i některé evangelíky jím poněkud pohoršil, zatímco jiní se ho snažili z různých pozic hájit.

Protože evangelíci u nás patří k těm, kdo si přiznávají svůj podíl viny na špatných vztazích mezi Židy a křesťany v minulosti, dospívají často ke kladení otazníků nad tím, zda a jakým způsobem dnes křesťané mají vydávat svědectví o své víře Židům. Někteří se židovské misie zřikají na základě názoru, že judaismus představuje pro své zastánce stejně dobrou cestu k Bohu, jako je tomu u křesťanství. Jejich zastánci argumentují hlavně názory židovských filozofů Martina Bubera a France Rosenzweiga. Přesvědčovat Židy ke konverzi by znamenalo nutit je opouštět jejich vlastní tradici, jež je dána Bohem specificky jim. Na základě tohoto uvažování se zřekla misijního nároku ve vztahu k židovskému společenství např. celá řada německých evangelických církví.

V českém prostředí je však situace význačnější. Evangelíci jsou zde konzervativnější, mají jinou historickou zkušenost než jejich němečtí souvěrci, a navíc je evangelická církev, podobně jako jiné, ohrožena evangelikálně-charismatickým fundamentalismem, jehož zastánci se snaží předelávat všechny, ať křesťany nebo nekřesťany, do jedné formy podle svého vzoru.

Pokud by se těmto fundamentalistům podařilo splnit své plány ve vztahu k Židům a pokřesťanštili je, nejenže by tím naplnili nacistické heslo o „očistění kultury od židovského vlivu“, ale paganizovali by také křesťanství, jemuž by nadále chyběl židovský partner a protihráč.

Většina členů církve se k fundamentalistickým proudům naštěstí nepřipojuje, výrazněji se však nestaví ani ke snahám některých svých členů o mezináboženský dialog.

Právě snaha o rozhovor s judaismem může představovat zásadnější impuls, který u evangelíků povede k novému promýšlení vztahu k Židům. Vždyť k rovnoprávné diskuzi patří ochota brát druhého takového, jaký je, bez toho, že by jedna strana chtěla připravit druhou o její identitu.

V evangelické církvi je na církevní průměr nezvyklý prostor otevřenosti a demokracie, a tak budoucnost ukáže, zda ti, kdo se křesťansko-židovským dialogem zabývají, dokážou o svých názorech přesvědčit i ostatní.

Domnívám se, že novou formou svědectví křesťanů (tedy nejen evangelíků) vůči Židům by mohlo být například toto: „Jsme vám vděční, že jste ve své víře takoví, jací jste. Pro náš dobrý vztah k vám se nemusíte stávat křesťany.“ O zásadním kroku k očistění vztahů potom bude možno mluvit ve chvíli, kdy tento nový přístup dokážou křesťané projevovat stejně dlouho, jako projevovali ten starý – tj. další dvě tisíciletí.

Mgr. Mikuláš Vymětal,
evangelický farář

POVSTÁNÍ NA CHRÁMOVÉ HOŘE

Poslední vlna násilí, která znovu zachvacuje Izrael, začala událostmi, k nimž došlo v září 2000 na Chrámové hoře v Jeruzalémě. To nebyla pouhá náhoda.

Izraelsko-arabský konflikt je často představován jako střetnutí dvou nacionalismů. Nicméně je třeba nezapomínat na náboženskou dimenzi tohoto konfliktu.

Chrámová hora je nejposvátnějším místem judaismu. Chrám byl vybudován králem Šalamounem před třemi tisíci lety, na místě, kde Jakub měl vizi žebříku do nebes (Genesis 28,11-17) a kde potom Abraham obětoval berana místo svého syna Izáka. Zničen Nabuchodonosorem roku 586 před Kristem, Chrám byl znovu vystavěn Zorobabelem, potomkem Davida, o sedmdesát let později a rozšířen Herodesem v prvním století před Kristem. Byl pak zničen Římany roku 70 po Kristu.

Je pravda, že Bible jednoznačně prohlašuje, že člověk nemůže stavět obydlí tomu, koho „nebesa ba ani nebesa nebes nemohou pojmut“ (První Král. 8, 27., též Druhá kniha Letopisů 6, 18. Izajáš 66,1). Nicméně Chrám byl postavený „jménem Hospodina, Boha Izraele“ (Druhá kniha Letopisů 6,10) a „Hospodinova sláva naplnila Hospodinův dům“ (Druhá kniha Letopisů 7,2).

Zničení Chrámu znamenalo, že boží přítomnost zmizela ze světa, že „dům Páně“ byl zničen a „brána nebeská“ uzavřena.

Během devatenácti století exilu se Židé modlili, třikrát denně: „Všemohoucí, Bože náš, vyslyš Izrael, Tvůj národ, přijmi jeho modlitby a obnov obětní službu ve svatostánku Tvého chrámu. Požehnan budiž Pán, který obnoví svou přítomnost na Sionu.“

Bible a její rabínské komentáře představují vyhnanství Izraele jako tresty za jeho hříchy, tresty, které mají trvat jen určitou dobu, po níž „naše svoboda bude ohlášena hlasem velkého rohu a bude zvednuta korouhev, pod kterou se shromáždí vyhnanci ze čtyř světových stran.“ Židovské náboženství je neúplné bez Chrámu. Přibližně třetina z 613 mitzvot (pozitivních a negativních příkázání Tóry) nemůže být realizována, dokud jeruzalémský Chrám není znovu vystavěn.

Mezi těmito příkázáními, Maimonides cituje 20., 21. a 22. pozitivní příkázání,

kteřá ukládají povinnost postavit Chrám, ctít ho a střežit ho. Jeho komentář 22. příkázání upřesňuje: „Toto příkázání nás zavazuje k ostraze Chrámu. Máme povinnost organizovat hlídky střežící Chrám v noci (každou noc a celou noc). ... Tato povinnost je vyjádřena slovy, kterými Nejvyšší promluvil k Aaronovi: „Ty a tvoji synové s tebou budete před stánkem úmluvy“ (Počty 18,2). Ve svém komentáři k 21. příkázání, Maimonides upřesňuje: „Toto vše vyplývá z rozkazu: „Budeš ctít

můj dům, který je stále platný, i nyní, kdy Chrám, za trest za naše velké hříchy, byl zničen.“¹

Shromáždění vyhnanců a znovuvystavění Chrámu jsou tradičně viděny jako charakteristické pro období mesiáše. Ve svém díle Mišné Tora (Zákony králů, kap. 11 a 12), Maimonides upřesňuje: „Jestliže se objeví král, který je potomkem Davida, znalý Tóry a oddaný jejím příkázáním (...) jestliže znovu vystaví Chrám na svém místě a shromáždí vyhnance Izraele, tak je to mesiáš.“

Je možno říci, že tento program se začíná uskutečňovat. Už více než století se vyhnanci Izraele shromažďují v zemi, která je od roku 1948 opět nezávislým Židovským státem. A v roce 1967 bylo vydobyto místo, kde stál chrám. Nyní je možno ho znovu vystavět.

Je tady ale jedna vážná překážka: Na místě chrámu stojí nyní mešity Omarova a El-Aksa, které mohamedáni pokládají za jedny z nejdůležitějších posvátných míst, vedle těch, které se nacházejí ve městech Mekka a Medina v Saúdské Arábii.

Jaké jsou ale skutečné vazby mezi islámem a Jeruzalémem? Islám vznikl v Saúdské Arábii a jeho zakladatel nikdy nežil nikde jinde. V koránu není o Jeruzalémě ani jediná zmínka. Pouze pozdější komentáře koránu obsahují příběh noční cesty

foto Vojtěch Vlk

Mohameda na „vzdálené místo“ (arabsky „El-Aksa“) kterým je údajně Jeruzalém. Mohamedáni dobyli Jeruzalém v roce 638 n. l., šest let po Mohamedově smrti. Ale za hlavní město své říše si vybrali Damašek. Později chalifové sídlili v Bagdadu, v Kordobě, v Káhiře a v Istanbulu, ale nikdy ne v Jeruzalémě, který nikdy nebyl hlavním městem žádného arabského státu. Nicméně asi šedesát let po dobytí Jeruzaléma Arabů dal chalíf Abd al Malik postavit Dům skály, zvaný též Omarova mešita. Mešita El-Aksa byla vystavěna později. Mohamedáni se tak chtěli ukázat jako dědici předchozích tradic, už neplatných. Mešity na hoře Moria mají být důkazem, že Mohamed je větší než biblickí proroci, že islám – „pečeť proroctví“ – nastupuje na místo jak judaismu, tak křesťanství. Omarova mešita je pokryta nápisy otevírajícími protirečícími předchozím náboženstvím. Například, jeden z nich prohlašuje: „Bůh nemá syna!“

Jeden protestantský autor takto komentuje tuto situaci: „Umístit velkou mešitu na skálu na hoře Moria má nesmírný význam pro svět islámu. Abraham měl syna Ismaela se svou egyptskou služebnicí Hagar. Tento syn není uznán Pánem. Uznán je pouze Izák, syn narozený Abrahamově manželce Sáře. Ale islámská teologie učí, že to byl Ismael, a nikoli Izák, kdo byl nositelem příslibu, že to byl Ismael, kdo se nabídl k oběti na hoře Moria. Mít toto místo pod kontrolou znamená pro mohamedány, že to je pravda. Ovládat místo, kde stál Židovský chrám pod pozlacenou kopulí, jim dosvědčuje, že judaismus byl překonan a že islám je nad ním.“²

Mohamedáni tvrdí, že „...Abraham zavedl Ismaela, svého syna, a jeho matku Hagar do Hedžázu, kde položili základy svatého domu v Mekce. Ale Bible úmyslně ignoruje Abrahamovu cestu do Hedžázu.“³

Křesťanská i židovská tradice věří, že mesiáš přijde z Olivetské hory a že vstoupí na Chrátovou horu Zlatou bránou. Mohamedáni ji zazdili, neboť islám učí, že Mohamed je největším a posledním z poselů božích. A aby zajistili, že tam mesiáš neprojde, založili před Zlatou bránou mohamedánský hřbitov. Mohamedánští vůdci totiž věděli, že podle židovských zákonů kohen, kněz, se nesmí poskvrnit dotykem mrtvoly či průchodem hřbitovem. Domnívajíce se, že mesiáš musí být knězem, mysleli si, že tak mohou zabránit jeho příchodu na Chrátovou horu.⁴

Ve svém úsilí zabránit uskutečnění biblických proroctví byl islám zásadně otřesen znovuzrozením Izraele. „Založení izraelského státu v roce 1948 bylo vážnou výzvou mohamedánskému světu. Udeřilo přímo do srdce mohamedánské teologie a podminovalo ji. Znovuzrozený Izrael dokazuje, že Bible je pravdivá a že učení Koránu je nepravdivé.“⁵

Izrael ale jednal umírněně a s úctou vůči mohamedánským svatým místům. Po dobytí východního Jeruzaléma v červnu 1967 Izraelci nechali mohamedánům správu Chrátové hory a dozor nad ní. Žádný nemohamedán nesmí vstoupit na Chrátovou horu bez svolení orgánů mohamedánské duchovní správy, tzv. Waqf.

A křesťané, mohou být lhostejní k osudu místa jeruzalémského chrámu? Je pravda, že tradičně mnoho křesťanů věří, že s příchodem Ježíše z Nazaretu chrám ztratil svůj smysl. Ale toto není postojem všech křesťanů. Jeden protestantský pastorek napsal: „Na rozdíl od víry Židů se víra mnoha křesťanů obracela spíše k nebi než k zemi. Biblická témata země a města byla spiritualizována a umístěna jinde než na tuto zemi. Je toto nevyhnutelným výsledkem učení Nového zákona? Je příznačné, že od návratu Židů do Palestiny biblická témata země přitahují pozornost křesťanských teologů.“⁶

„Ježíš předpověděl, že Jeruzalém bude pošlapán národy, až se čas národů vyplní (Lukáš 21,24). Podle některých znalců Bible dobytí Jeruzaléma Izraelci v roce 1967 bylo vyplněním tohoto proroctví. Je mnoho těch kteří se domnívají, že návrat Židů do Jeruzaléma je nejvýznamnější událostí biblické historie, která se odehrála v naší době.“⁷

V každém případě, vazby křesťanství s Chrátovou horou jsou významné a hluboké. Ježíš byl představen Pánu v Chrátu svými rodiči (Lukáš 2,22-27). Ve dvanácti letech debatoval o Zákonu s rabíny v Chrátu, který nazýval „dům mého otce“ (Lukáš 2,49). Dospělý Ježíš platil chrátovou daň (Mat 17,24). Ukázal úctu vůči Chrátu též tím, že zamezil přenášení předmětů přes Chrát, připomínaje, že je psáno: „Můj dům bude zvaný domem modlitby pro všechny národy.“ (Marek 11,16-17, Izajáš 56,7). Ježíš v Chrátu vyučoval a uzdravoval slepé a chromé (Mat 21,14). Podle určitých apokryfních evangelií byla Ježíšova matka vychovávána v jeruzalémském Chrátu od tří do dvanácti let.⁸

Křesťanství uznává platnost starozákonních proroctví předpovídajících znovuvystavění Chrátu. Zajisté, tyto texty mohou být vykládány různě. Ale vše nelze vyložit jako pouhou alegorii. Těžko lze tvrdit, že kapitoly 40 až 47 knihy Ezechiela, které udávají spoustu architektonických detailů a přesných rozměrů, jsou pouhými alegoriemi.

A pak jsou tu všechny texty jak Starého, tak Nového zákona týkající se konce časů, mluvící o znovuvybudování Chrátu. Je to především kniha Danielova, Zjevení svatého Jana a Druhý list Soluňanům.

Tyto texty předpovídají řadu dramatických událostí, na jejichž konci Mesiáš přijde (či znovu přijde) aby kraloval tisíc let. Samozřejmě, tyto texty mohou být různě vykládány, ale výklad chiliastický (milenaristický) se zdá být nejlogičtější. Chiliasté na příklad připomínají, že když učedníci se ptají Ježíše: „Pane, v tomto čase obnovíš království pro izraelský národ?“ (Skutky 1,6), odpovídá jim, že Bůh nezjevil čas, neřká jim, že se mylí.

Mnoho historiků soudí, že tento výklad byl obecný v Církvi prvních dvou století. Svatý Justin Mučedník, který zemřel v Římě r. 165, napsal: „Já a křesťané pravověrní víme, že vzkršení těl bude trvat tisíc let v Jeruzalémě znovuvybudovaném, ozdobeném a zvětšeném, jak předpovídají proroci Ezechiel, Izajáš a jiní.“⁹ Svatý Ireneus z Lyonu (130-200) řekl: „Až Antikrist udělá z celého světa poušť, až bude kralovat tři roky a šest měsíců z trůnu v Jeruzalémském chrátu, Pán sestoupí s nebes, v mracích, ve slávě svého otce, a shodí Antikrista do jezera ohně.“¹⁰

Chiliastické teze byly hájeny též Cerintem v I. století, Tertuliánem (160-230), Apolinářem z Latakie ve IV. století a Laktancem, který byl vychovatelem nejstaršího syna císaře Konstantina Velikého.¹¹

Byl to svatý Augustýn, kdo se pokusil odstranit chiliastickou tradici z církve. Augustýn vykládal příslib Druhého příchodu jako duchovní stav a ne jako skutečnou událost. „Poté co se křesťanství stalo státním náboženstvím Římské říše, církevní otcové jako Origenius a Augustýn rozhodli odstranit chiliastické ideály a očekávání. Ve své knize „Boží město“, Augustýn zjevně vyřešil tento problém, alespoň až do 16. století. Vyložil tisíciletí alegoricky, jako duchovní stav dosažený kolektivně církví při seslání svatého Ducha.“¹² K tomu poznamenal jeden švýcarský teolog devatenáctého století: „Zapuzením původní víry v tisícileté království Augus-

týn způsobil církvi nesmírnou škodu. Jmé-
nem své obrovské autority vnutil mylnou
myšlenku, která připravila církev o pozem-
ský ideál a přivedla křesťanské národy do
beznaděje, ze které socialismus se snaží je
vyprostit, svým způsobem.“¹³

„V Augustýnových šlápějích se kato-
lická církev stala zásadně nechiliastickou,
ale během staletí v ní vždy byly alespoň
malé skupiny, které hlásaly chiliasmus.“¹⁴
Chiliastou byl například Joachim z Fiore,
zakladatel řehole a teolog, jehož dílo ovliv-
nilo svatého Františka z Assisi.¹⁵ Joa-
chym dokonce prohlásil svého součas-
níka, sultána Saladina, nepřitelem křesťanů, za
antikrista.¹⁶ V následujícím století Arnold
z Villanova (1250-1312) napsal proroctví,
podle kterého král, jenž znovuvystaví jeru-
zalémský Chrám, přijde ze Španělska.¹⁷ Je
možné, že toto proroctví bylo sepsáno se
záměrem podpořit mocenské zájmy ara-
gonského královského rodu. Dosvědčuje
to ale, že naděje na znovuvybudování jeru-
zalémského chrámu zůstávaly živé mezi
středověkými křesťany. O tomto proroctví,

dlouho mylně přisuzovanému Joachimovi
z Fiore, se zmiňuje i Kryštof Kolumbus
ve své Knize proroctví, doprovázející ote-
vřený dopis Ferdinandovi Aragonskému
a Isabelle Kastilské.¹⁸

V 17. století Nicolas Charpy de Saint-
Croix předpověděl, že „...duchovní vláda,
kterou Ježíš nastolil, vyústí v jeho svět-
skou vládu na místech, kde došlo k pokusu
o jeho zničení. Jeruzalém a jeho chrám
budou znovu vystavěny a Bůh tam bude
uctíván v duchu a v pravdě.“¹⁹

Ve stejné době francouzský protestant
Isaac de la Peyrère, tajemník prince
z Condé, uveřejnil knihu, v níž předpo-
věděl znovuvybudování jeruzalémského
Chrámu. To se má, podle něj, stát při dru-
hém příchodu Krista, který má přivést
kající se Židy zpátky na Sion.²⁰

Reformace vůbec znovu otevřela debatu
o místě Židů v křesťanské teologii.

„Vzhledem k tomu, že křesťanství tra-
dičně vykládalo zničení Chrámu jako
důkaz své nadřazenosti nad judaismem,
mnoho křesťanů je stále přesvědčeno, že

znovuvystavění Chrámu by se přičilo boží
vůli postavit církev na místo Izraele. Tento
názor měl za následek, že v době byzant-
ské se Chrámová hora stala smetištěm.
A i dnes mnoho křesťanů stále ještě popírá
jedinečný prorocký osud Izraele. Křes-
ťané, kteří nesouhlasí s tímto přístupem,
neshodujícím se s Písmem, musí podpo-
řit vše, co může být pokládáno za vypl-
nění, částečné nebo úplné, starozákonních
a novozákonních proroctví. K tomu patří
i podpora úsilí o znovuvybudování jeru-
zalémského Chrámu.“²¹

Chiliastické učení jednoznačně prohlá-
šuje, že nutnost znovu vybudovat Chrám
jasně vychází z Bible. V 2 Sol 2-4 čteme:
„Nejdříve totiž musí přijít odpadnutí
a objevit se člověk hříchu, syn záhuby,
protivník, jenž se bude povyšovat nade
všechno, co se jmenuje Bůh anebo čemu
se vzdává božská pocta; dokonce se posadí
v chrámě Božím a bude si počínat, jako by
byl Bohem.“ (Viz též zmíněný text sva-
tého Irene Lyonského.) O této situaci se
zmiňuje též Mat 24, 15: „Až tedy uzříte

foto Vojtěch Vlček

hanebnou zkázu na svatém místě, předpověděnou prorokem Danielem...“ Toto se nemůže týkat druhého Chrámu, zničeného roku 70, neboť k předpovídánímu zneuctění musí dojít krátce před zjevením „...Syna člověka přicházejícího v nebeských oblacích s velikou mocí a slávou.“ (Mat 24,30)

I Starý Zákon obsahuje výroky týkající se této problematiky. Žalm 68,16-17 říká: „Horou Boží je hora Bášan, hora Bášan je hora strmých štítů. Proč vy, strmé horské štíty, úkosem shlížíte na horu, na níž se usadit zatoužil Bůh?“ Touto horou je bezpochyby hora Sion.²² Žalm 132, 13-17 ostatně upřesňuje: „Hospodin si totiž zvolil Sion, zatoužil jej mít za sídlo: „To je místo mého odpočinku navždy, usídlím se tady, neboť po něm toužím. Jeho kněží dám za oděv spásu, jeho věrní budou zvučně plesat. Zde dám pučet Davidovu rohu, svému pomazanému budu pečovat o planoucí světlo.“

Chiliastičtí křesťané jsou přesvědčeni, že popírat nezbytnost znovuvybudování Chrámu je totéž, jako popírat budoucí úlohu Židů v Božím plánu. „Mnozí se domnívají, že Izrael byl odvrhnut. Jiní si myslí, že Izraelem je církev a že sliby dané Izrali se vyplnily v církvi. Ale pouze část odpůrců chiasmu sdílí tyto názory a je příznačné, že se hlásí o sliby, dané Bohem Izrali, ale nikoli o hrozby. Ve skutečnosti nic nedokazuje, že sliby učiněné Izraeli se uskutečnily v církvi, neboť tyto sliby se svým charakterem liší od zkušenosti církve.“²³ Chiliasté vykládají 11. kapitulu Listu Římanům v tom smyslu, že zatvrzelost Izraele si Bůh přál, aby se spása stala přístupná pohanům. Větu: „A celý Izrael bude spasen“ (Řím 11,26) chápou ve smyslu kolektivní spásy, nejenom duchovní, ale též historické a národní, tj. návrat vyhnanců do Zaslíbené země, obnovení království Davidova domu a znovuvystavění Chrámu.²⁴

Chiliasté jsou přesvědčeni, že myšlenka obnovení obětí v Chrámu není neslučitelná s ústředním tématem křesťanství, jímž je Kristova oběť. „...Nedomníváme se, že Kristova smrt by byla nedostatečnou, nýbrž že oběti budou připomínkou Kristovy oběti na Golgotě, tak jako oběti starozákonní byly jejím předobrazem.“²⁵

Není tedy divu, že židovští a křesťanští aktivisté spolupracují dnes úzce na plánech znovuvybudovat jeruzalémský Chrám. Hlavní organizací činnou na tomto poli je „Hnutí věrných Chrámové hoře

a zemi Izrael.“ Založené po válce v roce 1967, je toto hnutí vedeno Gershomem Salomonem, profesorem východních kultur na Jeruzalémské univerzitě. Cíl hnutí vysvětluje Salomon takto: „Izraelský národ se musí obnovit, býti takovým, jak Bůh pro něj určil, aby byl národem s posláním uskutečnit Boží zásady. A Chrám je základní podmínkou k uskutečnění tohoto poslání. Chrám musí být pro celý svět střediskem víry v Boha, modlitby k Bohu. Výkopení světa je spojeno s vykopením Chrámové hory, se znovuvystavěním Chrámu.“²⁶ „Lidé si mohou myslet, co chtějí, ale Bůh udělá, co chce udělat. Boží vůle se musí uskutečnit, a Boží vůli je,

byl učiněn křesťanem Australanem Deni-sem Michaellem Rohanem. Člen církve zvané „Worldwide Church of God“, vedené pastorem Herbertem Armstrongem, Rohan, se pokusil v létě 1969 založit požár v mešitě El-Aksa. Později židovští aktivisté připravovali podobné plány, ale jejich uskutečnění bylo zabráněno izraelskou policií.

Hnutí věrných Chrámové hoře zůstává v rámci zákona. Organizuje demonstrace za znovuvystavění Chrámu a symbolické akce. Ostatně mnohé osobnosti hledají kompromisní řešení. Například profesor Asher Kaufman se domnívá, na základě textů Flavia Josefa a spisu Mídot z Mišny, že svatostánek se nacházel v severozá-

foto Vojtěch Vík

aby místo, které si vybral ke svému příbytku, opět bylo jeho příbytkem.“²⁷

V Hnutí věrných Chrámové hoře jsou jak Židé, tak křesťané. Gershom Salomon, praktikující Žid, prohlásil, že mezi těmito křesťany konstatoval tak intenzivní přijetí Izraele a plánu vystavět znovu Chrám, že vidí jen velmi malý rozdíl mezi židovskými a křesťanskými členy tohoto hnutí. V každém případě hnutí nachází hlavní zdroj příjmů v amerických evangelických obcích. Již 30. září 1983 deník Jerusalem Post napsal: „Stále roste počet křesťanů, pro které je stavba třetího Chrámu úhlavním kamenem jejich víry. Přesto, že existují rozdíly mezi vírou těchto křesťanů a vírou Židů, usilují společně, aby Chrám byl znovu vystavěn; spolupracují s radostí a s nadšením.“²⁸

Není nezajímavé, že jediný pokus zničit budovy nacházející se na Chrámové hoře

padním koutě terasy. „Kaufmanova teorie zaujala pozornost křesťanů orientovaných na proroctví, kteří se domnívají, že severní umístění odstraňuje základní překážku před znovuvystavěním Chrámu dnes. Podle nich, kdyby Chrám mohl být vystavěn vedle Omarovy mešity, překážka by mohla být odstraněna rozdělením svrchovanosti nad Chrámovou horou, které by bylo možno vyjednat s mohamedány. Zastánci tohoto stanoviska nacházejí argument v proroctví týkajícím se měření třetího Chrámu ve Zjevení svatého Jana 11,2: „Vynech vnější chrámovou předsíň. Tu neměř, neboť byla dána národům.“ Byla by tedy dána národům mohamedánským.“²⁹

Jiní doufají v Boží zákrok. Například historik Israel Eldad, který prohlásil: „Pouze jedna generace odděluje první dobytí Jeruzaléma králem Davidem od vystavění Chrámu. A v naší době tomu

bude také tak.“ A na otázku „Co s Omarovou mešitou nacházející se na místě Chrámu?“, Eldad odpověděl: „Ovšem, to je problém. Kdoví, třeba bude zemětřesení.“³⁰

Nicméně v roce 1989 Hnutí věrných Chrámové hoře rozhodlo položit, během svátků Sukkot, základní kámen třetího Chrámu. Tato akce byla znemožněna policií. O rok později zpráva o přípravě nové podobné akce vyvolala reakci mohamedánů, kteří začali vrhat kameny na Židy modlící se před Zdi nářků. V následujících střetnutích přišlo o život 17 osob.

V létě 1991 Gershom Salomon a členové jeho hnutí navštívili Spojené státy americké, kde organizovali řadu přednášek a schůzí. Nejdůležitější byla jejich účast na rozhlasovém pořadu „700 Club“ sítě Christian Broadcasting Network, vedené Patem Robertsonem. (31) Kandidát v prezidentských volbách v roce 1988, vůdce „Christian Coalition“, která čítá 400 000 členů a sympatizujících, Pat Robertson prohlásil: „Po zralé úvaze jsem přesvědčen, že jak Starý, tak Nový zákon dává Izraeli mandát usadit se v Zaslíbené zemi. Jsem přesvědčen, že většina evangelických křesťanů Spojených států sdílí víru, že vlastnictví celého Jeruzaléma izraelským národem je nanejvýš důležité pro vyplnění biblických proroctví.“³²

Ve Spojených státech se vytvořila větev Hnutí věrných Chrámové hoře a zemi Izrael pod jménem „Evangelický výbor pro svobodu kultu na Chrámové hoře.“

V Jeruzalémě mezitím rabín Israel Ariel založil „Institut Chrámu“. Umístěný v Židovské čtvrti Starého města tento ústav vede různé výzkumné a výchovné činnosti. Spolupracuje s ješivou (talmudistickou akademií) „Ateret Kohanim“, vedenou rabínem Šalamounem Arielem. V tomto institutu Židé, kteří mají statut kohenů (tj. potomci Arona, Mojžíšova bratra) jsou školeni k tomu, aby mohli konat oběti ve znovuvybudovaném Chrámu. Oba ústavy vytvořily modely Chrámu a různých předmětů majících sloužit kultu, z nichž některé jsou vystaveny veřejnosti. Snaží se též vyřešit problém rituální čistoty. Obětovatelé totiž musí být ve stavu rituální čistoty, který zanikl při zničení Chrámu. Osoby, kterým bude uloženo vykonávat oběti ve znovuvystaveném Chrámu, bude nutno předem očistit podle přesného rituálu. K tomu je třeba čisté osoby, která jedině může očistu provést. Nyní žádná taková osoba neexistuje. Aby byla nějaká k dispozici, bylo navrženo podivné řešení. Vzhledem k tomu, že země byla poskvrněná, bude třeba vystavět domy na kulech. V těchto domech se rodinám kohenů narodí děti, které v nich budou vychovávány a připravovány na plnění kněžských úkolů, aniž kdy sestoupí na znečištěnou zem.

Rituál očisty vyžaduje též popel červené krávy (Numeri 19,1-12). Hledají se zbytky tohoto popele, které se možná zachovaly z doby druhého Chrámu. Významní archeologové se přidružili k tomuto výzkumu. Ale Israel Ariel tvrdí,

že nalezl několik kusů červené jalovice, které odpovídají biblickým požadavkům.

Tyto detaily se mohou zdát podivné, ba směšné našim současníkům, zvyklým uvažovat a žít podle úplně jiných norem. Nicméně to vše patří do symbolického systému, který je v kořenech toho, čemu se obvykle říká „židovsko-křesťanská kultura“.

Tyto hodnoty jsou dnes vážně ohroženy na celém světě. Dvacáté století bylo poznamenáno třemi genocidami: Arménů, Židů a Kambodžanů. První byla spáchaná Osmanskou říší, která byla – je třeba to připomenout a zdůraznit – chalífátem, islámskou teokracií, která vyhlásila džihád, svatou válku, dohodovým mocnostem. Další dvě genocidy byly plody moderního totalitarismu: nacismu, který chtěl zničit „kořen, který tě nese“ (Řím 11,19), a komunismu, pro který křesťanství bylo bezpochyby úhlavním nepřítelem.

Možná že znovuvystavěný jeruzalémský Chrám by byl alespoň symbolem vítězství nad těmito třemi silami, které sdílí nesmiřitelnou nenávisť k Izraeli. Toto znovuvybudování se možná ještě dlouho nebude moci uskutečnit. Je ale důležité, aby zůstalo možné, a k tomu je třeba, aby Chrámová hora zůstala pod izraelskou svrchovaností.

PhDr. Martin Janeček je členem ortodoxní židovské komunity v Paříži (Článek je osobním názorem autora. Vítáme reakce a diskuze na toto téma.)

1. Maimonides, *Sefer ha Mitzvoth*, translated by Rabbi Dr. Charles B. Chavel, The Soncino Press, London-Jerusalem-New York, 1984, pp. 29-31

2. Ramon Bennet, *When Day and Night Cease*, Army of Salvation Press, Jérusalem 1992; p. 181

3. Kamal Ahmad Own: *Les juifs et Israël vus par les théologiens arabes*. Académie de recherche islamique Al Azhar, Le Caire 1970, p.13

4. Philip n. Moore, *The End of History, The Conspiracy Incorporated* Atlantan GA, 1996, p. 1036

5. R: Bennet, op. cit., p. 178

6. David E. Holwerda, *Jesus and Israel*, William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, 1995, p. 87

7. Pat Robertson, *The New Millennium*, World Publishing, Dallas, London, Vancouver, Melbourne, 1990, p. 283

8. *Evangelies apocryphes*. Réunis et présentés par France Quéré. Editions du Seuil, 1983, pp. 74 et 98

9. Justin, *Dialogues avec Tryphon*, cité par Jean Delumeau, *Mille ans de bonheur*, Arthème Fayard, 1995, p. 23

10. Irénée, *Contre les hérésies*, cité par J. Delumeau in op. cit. p. 24

11. Emmanuel Aegerter, *Notes accompagnant la traduction de l'Evangile Eternel de Joachim de Flore*. Les Edition Rieder, Paris 1928

12. Regina Scharif, *Non-Jewish Zionisme*, London, Zed Press, 1983, p. 16

13. Frédéric de Rougemont, *Les Deux Cités*, Paris 1874, I, p. 391, cité par J. Delumeau in op. cit.; p. 31

14. John W. Walvoord, *Major Bible Prophecies*, Zondervan Publishing House, Grand Rapids, Michigan 1991, p. 135

15. David S. Katz – Richard H. Popkin, *Messianic Revolution*, Hill and Wang, New York, 1998, pp. XIX-XXV

16. E. Aegerter, op. cit., tome I, p. 168

17. D. L. Katz – R.H.Popkin, op. cit., p. 17 et p. 258

18. P. N. Moore, op. cit.; p. 871

19. J. W. Walvoord, op. cit.; p. 135

20. D. S. Katz – R.H.Popkin, op. cit., p. 194

21. Thomas Ice, Randall Price, *Ready to Rebuild*, Harvest House Publishers, Eugene, Oregon 1992, p. 242

22. Wendel Stearns, *Biblical Zionism*, Moriah Foundation Publishers, Postbus 2417, 1200 CK, Hilversum, Holland, p. 182

23. J. W. Walvoord, op. cit., p. 139

24. *The New Scofield Study Bible*, New York – Oxford University Press, 1967, commentaire de Rom. 11, 26

25. J. W. Walvoord, op. cit.; p. 471

26. T. Ice, R. Price, op. cit., p. 99

27. Idem, p. 115

28. Idem, p. 242

29. Idem, p. 161

30. Hal Lidsey, *The Late Great Planet Earth*, Zondervan Publishing House, Grand Rapids, Michigan 1970, p. 57

31. T. Ice – R. Price, op. cit., p. 265

32. D. S. Katz – R. H. Popkin, op. cit., pp. 242-243

ŽIDÉ VE STŘEDOVĚKÉ LITERATUŘE

Model židovského chování ve výběru křesťanské literatury vrcholného a pozdního středověku

Malý příspěvek k typologii postav ve Zlaté legendě Jakuba de Voragine a ve staročeských exemplech 14. a 15. století

K lepšímu pochopení vztahu středověkého křesťana k židovské menšině je nutné postupně zpracovávat nejen ty prameny, které se dotýkají židovské menšiny přímo a které je možné zasadit do určité dějinné situace, ale i ty, které pracují s jedincem jen jako s určitým typem. Jak je to myšleno?

Vyjďeme-li ze základu, na kterém je postaveno křesťanské písemnictví, tedy z evangelií, setkáme se s touto otázkou již u Ježíšových podobností. Ježíš v nich vždy užívá model lidského jednání vztahovaný sice k jednotlivci, ne však ke konkrétní osobě. Jde mu zde totiž o to, že jednatel jako typ (hříšník, člověk, král, otec, syn apod.) splňuje přesně záměr jeho řeči. Tímto záměrem je mu jednak zobecnění vlastního poselství (jde i o tebe!), ale i jeho odpoutání od konkrétního místa a času (může se to stát kdykoliv a kdekoliv!).

V tomto duchu fungují i příběhy osob jakožto typů, tak jak je nalezneme později nejen ve středověkém kazatelství ve formě tzv. exemplů, ale i v legendách a v dalších literárních dílech, která směřovala k tzv. zábavné próze. Vždy se zde setkáme se stejným modelem lidského chování: někdo udělá něco dobrého nebo špatného a je za to odměněn nebo potrestán. Tento model tak působí stejně jako Ježíšova podobnost. Nabádá totiž posluchače k určitému vzorci chování. Kromě tohoto vzdělavatelského důrazu však mají takové příběhy ještě jednu podstatnou funkci, jsou určitým zpestřením, přitahují rozptýlenou pozornost posluchačů a někdy mají, spolu s výše řečeným, i přímo pobavit.

Je dnes zřejmé, že mentalitu v nikdy ne zcela christianizované společnosti často formovalo to, co se k oficiálnímu bohosloví družilo a co vycházelo vstříc lido-

vému chápání obsahu křesťanské víry. Lidová zbožnost tehdejší, ba ani dnešní sekularizovaná společnost totiž nikdy neztratila svůj vztah k pohanským kořenům a k zjednodušování věrouky. Církev pak na to nutně musela a musí vždy znovu navazovat a reagovat.

Tuto řečenou dualitu nalezneme právě při srovnávání oficiálního bohosloví a lidové zbožnosti, jejíž nároky, více než články víry samé, splňovaly právě legendy, exempla apod. Je sice samozřejmé, že i tento typ literatury vycházel vždy z pozic křesťanské víry a neopomíjel ani přítomný didaktický prvek, na straně druhé ovšem svým stylem evokuje v posluchačích a čtenářích myšlenky, které se od oficiálního bohosloví mohou lišit, či mu přímo protřečít. Že tomu tak může být i v otázce vztahu k židovské menšině, uvidíme právě na následujících příkladech. Vstupme však nyní již přímo do dané problematiky!

Pramenným základem našeho pojednání, které se zaměřuje na české prostředí 14. a 15. století, budou na jedné straně dochovaná staročeská exempla, jejichž soupis a obsah máme k dispozici. Na straně druhé vybrané příběhy ze Zlaté legendy Jakuba de Voragine (asi 1229-1298), jejíž ohlas byl v českých zemích v dané době značný a promítl se i na zpracování staročeského Pasionálu. Tyto dva typy textů nám tak v obrysech pokryjí danou oblast a mohou vytvořit alespoň přibližnou kostru dalšího zkoumání této problematiky.

Zásadním předpokladem pro celou tuto tvorbu je křesťanská mentalita vycházející ze zaujaté interpretace Ježíšova příběhu. To se promítá do jasně odlišení křesťana a Žida jako typu a antitypu. Židé jsou vnímáni jako Kristovi nepřátelé, kteří ho nepřijali, zradili, haněli, týrali a ukřižovali. V tomto stavu nepřátelství vůči všemu kristovskému (i křesťanskému) pak setrvávají i nadále. Na straně druhé je celá tehdejší křesťanská mentalita neustále ovlivňována myšlenkou na obrácení všech Židů ke Kristu, o které se církev, někdy i násilím, v dějinách často snažila.

Z řečeného tak vychází první a zásadní modelový příběh: Žid se po určitém činu proti Kristu, křesťanské víře či křesťanům nechá pokřtít a svým křtem často svede i řadu svých souvěrců. Jde tedy o typicky misijní důraz v literárním zpracování této postavy.

Druhý modelový, i když řídce doložený příběh vychází z postavení židovské menšiny v křesťanské společnosti a slouží k poukazu na špatné křesťanské chování vůči židovské menšině: křesťan se vůči Židu zachová špatně a je za to potrestán. Není však potrestán proto, že se zachoval špatně vůči Židu-jednotlivci, ale že se zachoval špatně vůči nějaké instituci křesťanské společnosti. Avšak podívejme se nyní na tyto dva modelové příběhy podrobněji.

Zaznělo, že zásadním modelem v této souvislosti je vždy příběh židovského obrácení se ke Kristu. Liší se tu jen formy činu, kterého se Žid před svým obrácením dopustil. Tyto činy se pak pohybují v rámci několika tehdejších věroučných oblastí.

Na prvním místě je to kult svátosti oltářní. Proč právě ten? Odpověď je nasnadě, uvědomíme-li si, že podle probíraných modelových příběhů trpí Žid stálou nenávistí k osobě Ježíše Krista. Potupí-li tedy Žid hostii, ve které je při svátostném přijímání tehdejšímu křesťanu Kristus skutečně a cele přítomen, je právě tato jeho potupa svátosti oltářní bezprostředním tupením samého Krista.

Stejně tak funguje i modelové židovské tupení posvátných obrazů, zejména Kristových. Posvátný obraz totiž tehdejší církvi, v duchu závěrů 7. ekumenického koncilu, prostředkuje vztah ke vzoru, podle kterého byl obraz vytvořen. Tupí-li tedy, či přímo ubližuje-li Žid Kristovu obrazu, tupí tím také i samého Krista. Na rozdíl od oficiálního bohosloví je zde však již zřejmý řečený posun, který vychází vstříc lidové zbožnosti. Posvátný obraz se v příbězích projevuje stejně, jako by se projevovala živá osoba: nese známky týrání a dokonce

i krváci po ráně mečem. Na obrazu Krista mohou být dokonce, zcela v duchu tehdejší křesťanské mentality, zopakovány i pašije Krista samého.

Obdobu takového pojetí posvátného obrazu nalezneme i u příběhů, které se vztahují ke kultu světců. I zde je skrze posvátný obraz postižen sám světec, který nese rány, jež stihly jeho posvátné zobrazení.

Posledním modelem židovského chování v našich příbězích je křesťanské vědomí, že žehnání znamením kříže je úkonem, který přináší takto požehnanému, v příběhu kupodivu i samému Židu, ochranu před demony i samým satanem. Avšak nutno říci, že i zde jde spíše o vyjádření magické ochrany prostředkované běžným posluchačům skrze pouhý úkon než o čistou křesťanskou věrouku samou.

Přes řečený didaktický důraz příběhů, ve kterých hraje Žid jen roli pomocnou, jsme se nyní dotkli toho, jak vlastně osoba Žida působila na posluchače a čtenáře těchto příběhů. Je totiž nutné vzít v potaz to, že lid si neodnášel pouze poučení o určitém prvku křesťanské věrouky či modelu chování, ale i obraz toho, kdo v příběhu hrál sice služebnou, přesto však hlavní roli, tedy Žida. Vzhledem k rozporům a souběhům mezi oficiální teologií a lidovou zbožností tak mohl být publikem opominut i sám závěr těchto příběhů, totiž konečné obrácení se Žida ke Kristu. Řečený obraz Žida v tomto typu pramenů je totiž velice zřetelný a jasný: Žid je trvale nepřitelem všeho kristovského a odvozeně křesťanského, svou nenávist je schopen projevovat jak tupením křesťanských obřadů a křesťanské věrouky, tak i samotnou vraždou křesťana. Toto je tak zcela v duchu starých antijudaistických představ. Navíc je schopen i napodobovat křesťanské chování, a tak uprostřed církve „v převleku“ Kristu a církvi samé škodit.

Naposled řečený motiv by však také mohl odkazovat i k něčemu jinému, totiž k problému křesťanských heretiků. Ti totiž často, ač uprostřed církve, přece byli ve skutečnosti mimo ni a proti ní. Je-li tato úvaha správná, pak by se osten namířený

vůči herezi obracel v modelovém příběhu právě na osobu Žida, který stejně jako heretik se sice účastní křesťanských obřadů, jeho důvody jsou však od důvodů pravověrného křesťana zcela odlišné. Řečené oblasti křesťanské věrouky byly totiž často kamenem úrazu právě pro rozlišení mezi pravověřím a herezí a všechny se staly v dějinách znakem určitého posunu v této otázce. Vzpomeňme zde například na polemiku o Kristově přítomnosti ve svátosti oltářní či na kritiku nebo přímo odmítnutí posvátných obrazů, jak obě známe ve vyrocené podobě v diskusích české reformace.

Druhým zmíněným modelovým příběhem je špatné křesťanské chování vůči židovské menšině, i když vposledu vůči instituci křesťanské společnosti. Židé totiž patřili pod pravomoc a ochranu samého panovníka, jenž se svým tzv. „regálem“ nakládal podle libosti, vždy však ve svůj prospěch. Čteme-li pak, že křesťan zabije Žida, kterému panovník zaručil bezpečný průchod zemí, nejde fakticky o porušení vztahu k Židům, ale o znevážení panovníkovy pravomoci i o přímý vzdor k jeho nařízení. Trest, jenž křesťana stihne, je pak dán samou podstatou činu. V jiném příběhu se zase křesťan vzepře právní instituci tím, že peníze, které dluží Židu, mu ve chvíli přísahy před soudem dá podržet v duté holi, o jejímž obsahu Žid nic netuší, a křesťan tak může přísahat, že peníze již skutečně vrátil. I zde však konečně jde o misijní důraz, protože při prozrazení křesťanova činu je Žid zásahem světce obrácen na křesťanskou víru. Oba příběhy tak opět slouží křesťanům, které vedou k určitému modelu chování ve společnosti i k poslušnosti vrchnostenským nařízením a právním institucím. Zatímco i zde hraje Žid roli pouze pomocnou, navíc i misijně zabarvenou.

Tato krátká úvaha založená na úzkém výseku dobových pramenů v českých zemích 14. a 15. století nemůže být v žádném případě brána jako poslední slovo k dané problematice. Teprve bude-li zpracováno celé bohatství, v této souvislosti zejména kazatelské literatury a legend,

může být řeč o jasnějším obraze celé problematiky. I přes torzovitost našeho výkladu je však zřejmá jedna věc. Tou je zmíněná nutnost pojednávat i ty prameny, které jsou historicky nezařaditelné a již svým vznikem a posláním sledují jiný cíl, než je popis skutečnosti, totiž být příkladem, modelem určitého chování a výkladem určitého etického a věroučného problému.

Otázka vztahu křesťanů a Židů se nám zde vyjevila, opět přes značnou omezenost ve výběru pramenů, v jasných obrysech. Jednak je židovská menšina trvale chápána jako protiklad, antityp křesťanské společnosti. Tento protiklad pak vychází ze židovského odmítnutí základu, ke kterému se křesťanská společnost hlásila, totiž božství Ježíše Krista a zaujaté interpretace tohoto odmítnutí. Židé jsou tak jednak chápáni jako trvalí nepřátelé všeho křesťanského, kteří se nezastaví ani před vraždou křesťana. Na druhé straně je ovšem zřetelné, že záměrem a přáním autorů a tradentů tohoto typu literatury není konečné zatracení příslušníků židovské víry, ale jejich obrat ke Kristu.

Celkově lze říci, že tento typ literárních pramenů mohl být často zdrojem nepřátelství vůči židovské menšině, protože navazoval na ty trvalé antijudaistické nálady, jejichž základ nalezneme již v dobách před vznikem křesťanské církve a které byly trvalou součástí křesťanské mentality i v běhu staletí. Převládající misijní důraz těchto pramenů také mohl být podhoubím násilné christianizace židovské menšiny, se kterou se v dějinách různou měrou a různým rozsahem často setkáváme.

Jelikož je však tento příspěvek nesen značnou zkratkovitostí a omezeností ve výběru určitého typu pramenů, stejně jako zde chybí zařazení do širších historických souvislostí, nelze všechny otázky náležitě zodpovědět. Bude tak nutné řešení přenechat dalším badatelům v tomto oboru a vyčkat, zda bohatství naší minulosti vydá své plody.

Mgr. Ota Halama, postgraduální student na Evangelické teol. fakultě v Praze v oboru církevních dějin

1. Srov. Eduard Petráň (ed.): Olomoucké povídky, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1957.
2. Nutno říci, že tento obecně platný model se často přizpůsobuje ideologii, která se chce příběhem prosadit.
3. Karel Dvořák, Soupis staročeských exempel, Univerzita Karlova, Praha 1978.
4. Anežka Vidmanová (ed.), Legenda aurea, Vyšehrad, Praha 1998.
5. Dvořák, č. 2689; Petráň č. 1.
6. Vidmanová, s. 263 – 264.

7. Vidmanová, s. 264: „Onen obraz pošlapali a znovu podobili Pána všem pohanům umučení. Když probodli jeho bok kopím, v hojnosti z něho vytekla krev a voda a naplnila nádobu postavenou pod ním.“
8. Vidmanová, s. 45.
9. Vidmanová, s. 264 – 266.
10. Dvořák, č. 2689, 2810; Petráň, č. 1, 6; Vidmanová, s. 44 – 45, 263 – 264, 264 – 266.
11. Dvořák, č. 2799.
12. Vidmanová, s. 44 – 45.

13. Zcela se zde opomíjí například ty texty, které převyprávějí evangelijní příběhy či rozpracovávají legendární látky o dalších osudech apoštolů a mladé církve vůbec. Obojího je v probíraných textech dostatek, ale domnívám se, že patří k jinému tematickému okruhu, totiž k interpretaci zvěsti Nového zákona v duchu řečených záměrů dané literatury i v duchu tradičního, anti-judaistického podání novozákonních příběhů.

VZPOMÍNKY NA SMRT

Rozhovor s Grétou Berlovou

foto Vojtěch Vík

Vždy, když přijedu do Izraele, jste mojí babičkou. Mám u vás to nejvřelejší přijetí a dobrou českou kuchyni. Příští rok oslavíte úctyhodné devadesáté narozeniny. Často mi vyprávíte o svém životě a o tom hrozném, co se událo před více než šedesáti lety. Jak to začalo?

Já nevím, jestli je to překrásný věk, ale zatím ještě moc ráda žiju. A když si pomyslím, že taková královna mam má sto let, tak si myslím, že bych se o tu devadesátku ještě mohla pokusit. Není to vždy lehké, konečně u té queen-mam to taky nebylo lehké s těmi carót (problémy), které měla se svými vnuky.

Vy jste se narodila ve Kdyni?

Ano, ve Kdyni, mezi Domažlicemi a Klatovy, šest kilometrů od bavorských hranic.

Takže jste Chodovačka?

Naprostá Chodovačka, hin sa huká-že... (smích) Proto mám taky takovou tu chodskou palici. Kdyně je malé městečko a já jsem měla moc krásné dětství. Byly jsme tři dcery, můj otec byl lékař, velmi oblíbený lékař, a tam jsem chodila do školy a vždycky jsem byla jediná Židovka.

Setkala jste se někdy s projevem nepřátelství kvůli tomu, že jste Židovka?

Nikdy jsem neměla žádné potíže antisemitického rázu. Pravděpodobně z toho

důvodu, jak se choval můj otec a jak byl oblíbený. A taky možná proto, že antisemitismus nebyl v Čechách tak velký jako na Moravě nebo na Slovensku. Nevěděla jsem o tom, že by někdo dělal nějaké poznámky... Vím jenom, že když bylo ve škole náboženství, mohla jsem odejít. Ale když přišlo nebo sněžilo, tak jsem tam zůstala a poslouchala katechismus. Když pan páter zkoušel, tak jsem se bouřlivě hlásila, a on říkal velice laskavě: Ty ne. Byl to klidný a dobrý život až do mých patnácti let. Pak mě poslali do Prahy, abych se dál učila, a pak už jsem zůstala v Praze, kde jsem dělala obchodní školu a anglickou univerzitní college.

Co jste dělala po dokončení college?

Pak jsem si hledala místo a našla ho. Můj otec nebyl nadšený, když jsem v sedmnácti letech přišla domů a řekla: A já jsem si našla místo a půjdu pracovat. Řeči jsem uměla. Ale tatínek mě nechtěl pustit. Já jsem však byla s otcem velice zadobře a řekla jsem mu: Tati, a když já bych byla chlapcem, kterého sis určitě přál, tak by přeci nebyla žádná řeč o tom, že bys to nechtěl. Jelikož jsem uměla řeči, tak jsem brzy v Praze sehnala práci jako sekretářka v jednom nakladatelství a později v jedné velké advokátní kanceláři, kde jsem pracovala u německého židovského advokáta, který neuměl dobře česky, tak jsem překládala všechny dokumenty. Jednoho

krásného dne, když už byl protektorát, Němci zakázali pracovat všem židovským advokátům, a tak jsem práci ztratila i já.

Umíte perfektně německy, kde jste se to naučila?

Vyrůstala jsem v dvojjazyčném prostředí. Kdyně byla naprosto česká vesnice, ale šest kilometrů odtamtud už nikdo česky neuměl. Chodili jsme přes hranice bez pasu, měli jsme takový Grenzschein, s tím se chodilo přes hranice a nikdo nic nezapisoval.

Jak jste tenkrát vnímala všechna opatření proti Židům?

Velice zle, poněvadž jsme si pořád říkali, to u nás nemůže být. My jsme byli ve spojení s lidmi, kteří emigrovali z Německa do Československa, a slyšeli jsme, jak hrozný věci se stávají v Německu. Ale mysleli jsme si, že u nás to nikdy nemůže být...

Po roce 1938, kdy přišla Mnichovská deklarace, se asi všechno změnilo...

Já jsem nebyla dlouho bez místa, protože mě znal jeden německý advokát, který měl v Praze asi pět památkově chráněných domů v Prokopské ulici a hledal pro Hausverwaltung sekretářku, která musela umět česky a německy. To už jsem měla hvězdu. A musela jsem s ní chodit taky k německému soudu, to tehdy ještě šlo. A u něho jsem byla do té doby, než nás deportovali. On to byl, který nás zachránil od prvních transportů. Jak to udělal, nevím. Když začaly transporty, tak jsem byla s maminkou zařazena do transportu. Šéf byl zrovna v Berlíně a já jsem mu telefonovala, co mám dělat. On řekl, at' se na transport nedostavujeme, ale at' se zamkneme na pár dní do jeho kanceláře a nevycházíme. A to mě zachránilo z prvních transportů, které šly do Lodže. Tam vzali moji prostřední sestru s mužem i dítětem.

Jak jste vnímala ty nápisy jako: Židům vstup zakázán?

Nesmělo se chodit do divadla, na koncerty, ale smělo se chodit v neděli do kostelů a poslouchat hudbu. Z té doby

miluju všechny liturgický věci, rekviem od Verdiho, Brahmsa, Mozarta...

Jak se k tomu stavěli Češi, když jejich židovští spoluobčané najednou nic nesměli a začaly transporty?

Můj bratranec byl velice spjat s Benešem a Masarykem a toho času byl šéfredaktorem v Prager Presse. Byl to vládní list tištěný v němčině pro cizince. S bratrance jsem byla ve spojení a znala jsem spoustu redaktorů a lidí, kteří psali do novin a vesměs se chovali velice dobře.

Nakonec jste ale transportu neunikla...

Ne, bylo to s maminkou do Terezína. Otec už byl v té době po smrti. V prosinci nás deportovali.

Věděly jste, co vás tam čeká?

Ne, nevěděly, protože se Terezín teprve stavěl. My jsme byly v jednom z prvních transportů, které byly podle abecedy. V Terezíně ještě bylo původní obyvatelstvo a my jsme bydlely v kasárnách. Jako první přišly do Terezína koncem listopadu 1941 dva transporty mužů, tzv. Aufbaukomando, kde byli pouze technici a inženýři. Za čtrnáct dní po nich jsme přišly my. Nebyly ani žádné postele a spaly jsme na kufrech v malých ubikacích, kde nás bylo deset až dvanáct.

Vy jste pak pracovala v kanceláři?

Ano, pracovala jsem hned. Vedoucí, Karel Sliser, byl můj známý. Věděl, co nás čeká, a nabídl mi, jestli bych s ním pracovala v případě, že bychom byli v jednom lágru. Jeden den jsem přišla do Terezína a druhý den pro mě poslal policajta, abych přišla do Magdeburských kasáren.

Tam byla židovská správa – rada starších – Eltestenrat?

Ano. První Eltestenrat byl Jákob Edelstein, původem myslím Polák, velice slušný člověk. Eltestenratů bylo deset, dvanáct nebo čtrnáct.

Eltestenrat – Židovská rada starších – spravovala ghetto...

...musela ale dělat, co chtěli Němci.

Asi jste prožila ohromný nárůst počtu obyvatel terezínského ghett. Ještě ani nebylo dostavěno a již tam začaly přijíždět stovky a tisíce lidí.

Stovky a tisíce. A začaly taky už i transporty odtamtud.

Do vyhlazovacích táborů?

Ano. Ale to jsme nevěděli.

V průběhu války jste se to nějak dověděli?

Dověděli jsme se to, myslím, druhý rok. Jeden policajt tam jednou tajně přivedl chlapíka, kterému se podařilo utéct z Auschwitzu (Osvětimi). Byli jsme skupina asi dvanácti lidí, mezi námi taky dva tři mladí lidé z Eltestenratu, také můj velice dobrý přítel doktor Bergmann. Ten člověk nám vyprávěl, co je Auschwitz. To je něco tak hrůzného, že to normální mozek nemůže pochopit.

Co vám vykládali?

Jak se zabíjejí Židi. O plynu. Myslela jsem, že každou noc zabíjejí asi sto lidí svítiplymem. Tak jsem tomu porozuměla. Ačkoliv jsem psala takzvaný Anforderungsschein, ve kterém jsme psali na komandanturu o brambory a o všechny možné věci, které se potřebovaly na výživu ghett, a stále a stále jsem psala něco, čemu se říkalo CYKLON B. Ptala jsem se šéfa, co to je, a on mi odpověděl, že to je proti všim a tak. A to bylo to, čím zabíjeli lidi. Házeli to do uzavřených komor a lidi se udusili a umírali. To ale nikdo normální nemohl pochopit. Když nám to vyprávěl, nikdo z nás, těch dvanácti, tomu nevěřil.

Ale v Terezíně se plynem nezabíjelo.

V Terezíně se vůbec nezabíjelo.

Tam, co já vím, lidé umírali na takzvané přirozené následky. To znamená, že tam byla velmi špatná hygiena, že se tam nedezinfikovalo pořádně a lidi umírali na skvrnitý tyfus a podobné infekce.

Ne ne, to bylo mnohem později. Skvrnitý tyfus přenášely vši – šatní vši – v oblečení, které jsme nemohli měnit, poněvadž jsme neměli nic jiného. To bylo o čtyři roky později. To my jsme přinesli z těch lágrů, kam nás odvezli. Když jsme se vrátili z Bergenbelsenu. Já jsem taky měla tyfus.

Ale zpátky k tomu ghettu. Vy jste pracovala v kanceláři a viděla jste, jak přijíždějí další a další lidi...

Další a další také odjížděli. To se nikdy nevědělo. Přišel nějaký oberfýrer a řekl. Taky Eichmann tam jezdil. Musím říct, že byl velice zdvořilý a v Terezíně na nikoho nesáhl. To, co se vykládalo potom při Eichmannovým procesu, to taky nebyla pravda. To byly takové lži, že Eichmann v nějakém lágru vlastnoručně uškrtil chlapce, který kradl ovoce. Eichmann na nikoho nesáhl, neměl to zapotřebí. On organizoval, jak měly jet transporty. Vypadal výborně, byl zdvořilý, zdravil, nikomu nedal nejmenší jacku. Byl z těch všech, myslím, nejlepší. Já bych mu dala dvacet let a pak bych ho pustila, kdybych byla detektiv. Tehdy se na mě obrátili, protože já jsem byla ve všech možných lágrech, jestli bych vypovídala v procesu s Eichmannem. Odmítla jsem, poněvadž já mám na Eichmanna jen kladný věci.

V Terezíně ale byli lidi, kterým byste rozsudek smrti podepsala?

Jo. Byl tam lágerkomandant. V prvních několika měsících našli u několika heftlingů dopisy a cigarety a snad i nějaký peníze, což se všechno nesmělo mít. On nechal veřejně oběsit devět kluků a potom ještě sedm. Eltestenrat se na to musel dívat. Toho mého přítele

foto Vojtěch Vlček

Bergmanna to málem zničilo. Po válce toho lágerkomandanta našli a oběsili ho Rakušáci.

Jak vypadal každodenní život v ghettu?

No podívej, já jsem pracovala měsíce a měsíce v gersaftarant jako jediná žena. Tam byli jen muži.

Ale spala jste na nějakých ubikacích.

Ano, ale to už jsem řekla na začátku. Bez postelí, bez ničeho, po desíti, dvánácti i po dvaceti. Kasárna byla rozdělená na ženskou a mužskou část. Já jsem směla do obojích.

Hlídaní jste byli jen Němci?

Ne, byli tam také esesáci Rakušani – a ti byli horší než původní Němci. To jsem taky poznala v ostatních lágrech. Byli nelidštější.

Leo Baecka jste poznala?

Leo Baecka? Ano, on byl z Berlína.

Já o něm vím, že byl to byl vrchní rabín z Berlína a byl zároveň velkou osobností s filozofickým rozměrem. Slyšel jsem o něm, že v tu nejtěžší dobu v Terezíně četl se svými žáky Platona v originále.

On dával báječné přednášky. Byl osobnost, která vypadala jako Masaryk. On byl užasný. Já jsem se s ním seznámila, poněvadž byl pacientem mého muže, který byl lékař. Já jsem se vdávala v Terezíně. Hezky pozdě, ale vdávala jsem se u rabína, který byl poslední Eltestenrat, doktor Murrelstein. Napsal několik knih. Po válce jsem ho navštívila v Římě. Když skončila válka, tak Češi zavřeli doktora Murrelsteina, že kolaboroval s Němci. On nemohl nic jiného dělat. Hned by ho zabili. Dostal příkaz, že musí jet transport o tisíce lidech.

To muselo být hrozné, když věděl, že posílá ty lidi na jistou smrt. Vybrat někoho a někoho nevybrat.

On mohl vybrat pana Poláka z Brna a vyměnit ho za pana Poláka odjinud, ale nemohl dodat devět set lidí. Musel jich dodat tisíc. Například poslední transport, se kterým mě poslali, měl přes dva tisíce lidí.

To byl poslední transport z Terezína?

Ano.

Takže vy jste jedním z prvních přijela a tím posledním odjela?

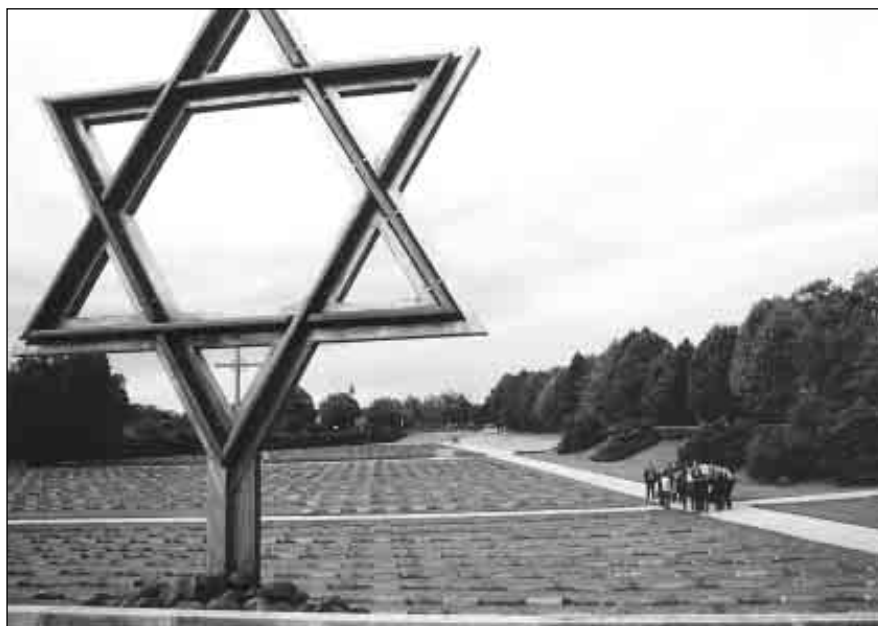

foto Vojtěch Vlk

Jo. Mám tady jedinou velice autentickou knihu, kterou napsal někdo, kdo byl v Terezíně. Právník. V Terezíně byl pošmistrem. Jmenuje se to Město za mřížemi. (Pozn. red.: Karel Logus, Josef Polák: Město za mřížemi, Praha 1964.) Je to česky psané. Tam je přesně napsané, který transport, kdy, a čísla, kolik lidí poslali, kolik lidí přežilo. Terezín byl stavěný jako Aku. Je na ploše jednoho čtverečního kilometru. Byly doby, kdy bylo v Terezíně i třicet pět tisíc lidí. Když my jsme přijeli, bylo tam ještě civilní obyvatelstvo. Nevím už přesně, ale za asi půldruhého roku je vyhostili, a my Židé jsme dostali celej Terezín. Přijížděli tam lidi z Německa, často staré ženy, které byly provdané za nežidovské manžely, a je, Židy, poslali do Terezína. Ony byly úplné Němky a říkaly: fýrer nám daroval město. Za to musely v Německu zaplatit. A nechtěly se od židovského lékaře nechat prohlídnout. Umíraly velmi rychle, za těch podmínek. Moje matka přijela v prosinci 1941 a zemřela v březnu 43.

Na co zemřela?

Na tuberkulózu.

Kam vás odvezl ten poslední transport z Terezína?

Poslední transport mě odvezl do Auschwitzu.

Jak to tam vypadalo v té době? Musela jste být zděšená z těch podmínek.

Ty podmínky jsme neviděli. Byly prohlídky a ten pověstný doktor Mengele.

Báječně vypadající chlapík s malou hůlčičkou. Esesák v koženém plášti. Usmíval se, nic neříkal. Jen ukazoval doprava – doleva. Já jsem byla se svou nejstarší sestrou, byla o dvanáct let starší než já. Mně bylo třicet tři. Dodneška nevím, jak se to stalo. Esesáky jsem znala z Terezína, tam byli zdvořilí. Mengele ukázal mně tam a sestře na druhou stranu. Řada lidí, kteří pomalu šli, se zastavila. Já jsem tomu pánovi řekla německy: My jsme sestry a chtěly bychom zůstat spolu a spolu pracovat! On zase ukázal tam a tam, a já jsem to opakovala. Zeptal se: Jak jsi stará? Tykal mi, což mě zarazilo, protože nám v Terezíně netykali. Třicet tři. A ona? A já jako když vystřelí, jsem řekla: Třicet pět! Ji bylo čtyřicet pět. Podíval se a řekl: Tak si ji vem s sebou! A to byla ta správná strana. Dodneška nevím jak, nebyl důvod, abych říkala něco jiného, vůbec jsem nevěděla, kam se jde. Tu pravdu jsme se dověděli o tři dny později. Ten transport jel 28. října a my všichni z něj jsme si mysleli, že to udělali schválně. Ale oni vůbec nevěděli, co je 28. říjen. Asi 30. října jsme přijeli do Brezinky, začátku Auschwitzu. Byl dešť a dešť. Museli jsme se svléknout, sundat prstýnky a hodinky a odevzdat je. Když jsem to viděla, tak jsem hodinkami praštila o zem a dupla na ně. Ale to mě ta esesačka neviděla. Byli jsme nazi, vyhnali nás ven a tam jsme stáli hodiny a hodiny v dešti. Ty selekce byly třikrát. Bylo nám řečeno, že vyřazují lidi, co měli operace a zůstaly jim jizvy, které jsou vidět. Moje sestra měla strašnou jizvu po špatně udělané ope-

raci. Stála jsem před ní nahatá. Byl tam esesák, který koukal. Snad nějakým prastarým pudem jsem chtěla, aby se ten esesák díval na mě, a ne na sestru. Byla jsem tenkrát štíhlá a dobře jsem vypadala, tak jsem se postavila trochu jako prostitutka. Podíval se na mě a zeptal se, kolik mi je let. Tak jsem řekla: třicet tři. Já myslel, že ti je míň. A na moji sestru se nepodíval. Moje sestra mě taky zachránila z něčeho. Během několika dní jsme byly vedle lágru a tam se asi stávaly hrozný věci s dětmi. Slyšely jsme křik a pláč dětí a řev esesáků. Dostala jsem hysterický záchvat a začala jsem řvát. Moje sestra udělala jedinou věc, kterou mohla udělat. Dala mě dvě facky a řekla: Až doteďka jsme se zachránily, tak buď zticha.

Jak se jmenovala vaše sestra?

Hela Stránská.

Vraťme se, prosím, zpátky k Terezínu. Co jste tam dělala?

Jak jsem už řekla, v Terezíně jsem psala žádosti o různé materiály, jídlo a tak. V komandantuře byl jeden člověk, Němec, nebyl to esesák. Byl zadobře s mým šéfem Karlem Sliserem. Někdy se smáli, že po válce spolu udělají nějakou firmu. Bartsen se jmenoval. Telefonoval Sliserovi každý den, aby se něco vyřídilo. Já jsem seděla před Sliserovou kanceláří a byla jsem jak hlídací pes, pouštěla nebo nepouštěla jsem tam lidi a snažila se věci sama vyřídít. Den před tím transportem telefonoval Bartsen, abych řekla šéfovi, že tomuhle trans-

portu se nemusí dávat CYKLON B. Kdybych byla věděla, nač ten CYKLON B je, možná, že by se pokusilo utéct víc lidí. Ačkoliv v Praze to bylo daleko těžší než například na Slovensku. V Praze domovníci udávali. V protektorátu Čechy a Morava byla německá armáda, Slovensko bylo samostatný stát. Na Slovensku se zachránily stovky Židů za peníze. Byli schováni v lesích a byli partyzáni. Já ty lidi znám. Je to pravda. V Praze se zachránilo velmi málo lidí. Nebyla k tomu možnost.

Já o vás vím, že jste pak projela skoro všechny lágry. Které to byly?

Asi osm lágrů: Terezín, Deržinky, Auschwitz, Bergenbelsen, Vravun u Dessau, něco jsem zapomněla, ale bylo jich osm, a ještě jednou v Terezíně. Na konci války. Když jsme jeli v transportu z tábora do tábora v dobytčácích a viděli zničené německé vesnice a města, kde byly jen zbytky domů, říkala jsem si: Tam přeci bydleli lidé, kteří zahynuli, a bylo mi jich líto. A má nenávist k Němcům byla menší.

Osvobození jste prožila v Terezíně?

Jo, ale já o tom nevím, protože jsem měla tyfus a byla jsem v bezvědomí. Vždycky jsem říkala, že mně ukradli čtrnáct dní. Když jsem se probudila, řekli mi, že máme zase republiku a prezidenta. Pak přišla jedna story, která má happyend. Svěho muže jsem ještě jednou viděla v Auschwitzu, takzvaně přes drát. Byli tam dva chlapci, jeho pacienti, a když mě viděli, řekli mi, že můj

muž je v B lágru a že mu řeknou, že jsem tady. Druhej den jsem šla k tomu drátu... Neřekla jsem ale, že když jsme byly v těch sprchách, které náhodou byly pro nás sprchy...

Jinak se s nimi pouštěl plyn...

Jo. Tak jsem ten první den šla k esesačce a řekla jí, že mám periodu, že bych něco potřebovala. Ona mě strašně ztloukla. Bylo to poprvé, a ten šok, fyzický a psychický, byl takový, že perioda přestala a vrátila se do normálu teprve asi dva roky po tom, co jsem byla v Praze. Oni nás v těch sprchách holili. Hlavy a všude a ne příliš jemně. Tam jsem viděla věc, na kterou nemůžu celý život zapomenout. V tom našem transportu byly čtyři takzvané děti. Nebyly to už děti, byly čtrnácti-patnáctiletý, ale byly dost velké, že prošly selekcí. Jedna z nich byla dívka, která měla krásné blond vlasy. Začali ji holit. Najednou začala strašně křičet a plakat, padla na kolena před esesákem, co tam stál, a něco mu říkala. My jsme si říkali, pro Pána Boha, jsme už skoro všechny oholené, tak co s tím dělá takový ciráty. Oholí ji i tu druhou stranu. On ji popadl za ty zbývající vlasy, vytáhl ji nahoru. Bylo bláto, měl špinavý boty a ona byla nahá. Nakopl ji a ještě dodnes vidím ten velký černý otisk na jejích zádech. Potom jsem se dověděla, že ona tak vyváděla ne proto, že ji holili, ale proto, že ji z transportu oddělili matku z už zachráněných žen, protože byla stará. Ona to viděla a prosila, aby tu matku tam nechali. A já jsem myslela, že pláče a dělá kravál kvůli vlasům...

Holili vás esesačky, nebo esesáci?

Obojí.

Ale vraťme se k tomu, jak to bylo s vaším manželem.

S manželem jsem se opravdu viděla. Dali nám strašné hadry na oblikání. Museli jsme všechno sundat, byla tam halda věcí a já jsem dostala modrý kabátek po nějaký čtrnáctiletý, který měl našitou světlemodrou záplatu.

Já jsem myslel, že jste měli pruhované uniformy...

Ale kdepak. To bylo až v tom posledním lágru. Hadry jsme měli. Mohla jsem si vybrat boty svoje číslo, ale byly šněrovací bez šněrovadel. Můj muž, když mě viděl, tak mě nepoznal, protože jsem byla ostráhaná dohola a v těch had-

foto Vojtěch Vlček

rech. Volala jsem na něj a on se rozplakal. Pak už jsem ho neviděla a nevěděla jsem, kde je. Byl odvezen jinou cestou, pracoval, nakonec mohl pracovat jako lékař a to ho zachránilo. Byl v Dessau, blízko toho posledního lágru, kde jsem byla já, což jsem nevěděla.

Oni mu po válce řekli, že jste mrtvá, že?

On mě po válce začal hledat. Nějací velmi pilní lidé začali dělat soupisy a dělali chyby. K nějakým takovým soupisům z Bergenbelsenu se dostal a tam bylo, že jsem tam zemřela. Tam taky zemřela Anne Frank. On se seznámil s člověkem, který měl židovskou manželku. Byla v Terezíně. On a ještě jeho přítel, ředitel nemocnice pro duševně choré, měli za úkol odvážet lidi v otevřených vagonech zpátky do Čech. Byli to také bývalí čeští zajatci, kteří byli příliš slabí, to už byl konec války... Ten pán si zavolal mého muže a řekl mu, že tam je asi padesát Čechů, který potřebuji transport do Čech, že jim dodá od firmy Jenaglass autobus. Nazpátek ať přivezou z Čech židovské ženy místních nežidů. No a to udělal. Jeli do Prahy a na všechny tyhle heftlingy tam čekali lidi, a na tyhle dva židovské doktory nikdo nečekal. On chtěl jet do Terezína pro ty ženy. Řekli mu, že tam nemůže jet, že tam je karanténa pro ten tyfus, ale že tam může telefonovat. Tak on začal telefonovat. A to jsou ty náhody. Byla tam sekretárka, velice chytrá a zřejmě schopná, a náhodou jeho pacientka. Když jí řekl, kdo je a co chce, a aby pro ty německé

ženy připravili papíry a všechno, že je odveze zpátky do Německa, tak ona mu řekla: „Doktore, já se strašně divím. Vy tady hledáte dvacet pět německých žen, a svou ženu ne?“ On řekl, že jsem zemřela. A ona řekla: „Ne, ona je tady v nemocnici.“ Bylo napřed domluveno s tou sekretárkou, že do Terezína přijedou za dva dny, že to bude tak dlouho trvat, než všechno sepišou. Ke mně přišli do nemocnice a řekli mi: Tvůj muž se vrátil, je v Praze a přijede za dva dny. A já jsem dostala záchvat vzteku jak málokdy a řekla jsem: Až za dva dny? Na šedesát kilometrů on potřebuje dva dny? Brečela jsem a křičela, ale za dvě hodiny tam byl. A nepoznal mě.

To mělo dobrý konec.

Já tomu říkám true-story s happy endem. Potom mě vzal do Prahy a bydleli jsme u nějakých známých. Měla jsem v Praze byt, ale tam bydlela nějaká Němka, která ho potom opustila. Nechala tam nějaké věci, například můj nábytek za svobodna, kterež se jí nelíbil. Potom jsem si o ten byt zažádala, ten nábytek tam byl a přivezla jsem ho sem. Po rozvodu jsem si ho mohla vzít. My jsme nemohli sehnat žádné jídlo v Praze, poněvadž jsme neměli žádné papíry. My jsme byli vlastně ještě svobodní. Někaké papíry nám dali, ale to všechno zůstalo v Auschwitzu. Za prvé jsem se necítila dobře po tom tyfu a byla jsem strašně slabá. Můj muž měl blahodárný a dobrý nápad. Vzal mě a odvezl zpátky do Terezína do nemocnice. Tam

se o mě starali a tam mě živili, zůstala jsem tam ještě měsíc.

Jak to dopadlo s vaší sestrou?

Moje sestra byla se mnou až do posledního okamžiku v Bergenbelsenu. Tam to bylo velice, velice zlé. Odtamtud je i ta moje invalidita. Bergenbelsen byl osvobozen britskou armádou. Jeden z důstojníků britské armády byl pozdější izraelský prezident. Ten to viděl, když tam přišli a našli asi dvanáct tisíc nepohřbených nahých mrtvol. To je vidět v těch dokumentárních filmech. Moje sestra měla pak pravděpodobně tyfus, jako my všichni, ale u některých lidí se to mohlo táhnout. Přihlásila jsem se, že budu pomáhat odnášet ty mrtvé. Za to se dostalo půl přídelu chleba navíc. Moje sestra nedostala, poněvadž byla nemocná. Já myslela, že bych to neměla jíst, že nesmím chleba.

To vás asi zachránilo, že ano?

Asi jo. Někteří, kteří jedli a jedli i masné věci, tak měli potíže a eventuálně zemřeli. A potom jsem řekla: druhý den půjdu do toho mého starého oddělení. Ale zítra jsem nešla, protože jsem měla horečku a nevěděla jsem o sobě. Pak mě odvezli a udělali tu karanténu. Byla tam spousta lidí. V té době do Terezína odváželi lidi ze smíšených manželství a odvezli taky moji sestřenici, která měla manžela malíře z Bauhausu, a měli dítě, které předala ženě svého bratra. A to byl jeden z těch mála domů, který byl bombardovaný, a ta příbuzná a to dítě zahynuly. Ona byla v Terezíně a o ničem nevěděla.

To znamená, že po válce vám nikdo z rodiny nezbyl?

Po válce nikdo nezbyl z rodiny, poněvadž ta rodina, například strýc a teta, sestra mojí maminky a její muž, který měl velikánskou pozici, on byl ústřední ředitel Československých cukrovarů, spáchali sebevraždu. Když měli jít. A měli pravdu, poněvadž byli už v tom stáří, kdy by to nevydrželi. To už se vědělo, že je pravda, co se vykládá.

Otázky kladl Mgr. Robert Řehák, předseda Společnosti křesťanů a Židů; fotografie Vojtěch Vlk

(Zkrácená verze rozhovoru s Grétou Berlovou vyšla v týdeníku Reflex 17. května 2001)

foto Vojtěch Vlk

OS KRNOVSKÁ SYNAGOGA

Občanské sdružení Krnovská synagoga vzniklo v dubnu 1999 jako iniciativa několika mladých Krnovanů s cílem dosáhnout obnovy synagogy v Krnově a jejího využití ke kulturním a společenským účelům. Sdružení se od svého vzniku systematicky zabývá shromažďováním informací o historii národnosti, žijících v minulosti v regionu Krnova (Židů, Němců, Čechů). Při své činnosti sdružení spolupracuje s městem Krnov a Židovskou obcí Olomouc. Občanské sdružení Krnovská synagoga rovněž zprostředkovává zájemcům z řad veřejnosti prohlídku synagogy s výkladem o její historii. K dlouhodobým cílům sdružení patří oprava synagogy a její využití jako Muzea historie národností regionu Krnova, obnova zdevastovaného židovského hřbitova, zřízení pamětní desky se jmenným seznamem krnovských obětí holocaustu. Záměr využití synagogy stojí však teprve na svém začátku a jeho naplnění čekáme až v delším horizontu. Úspěch projektu obnovy synagogy je závislý na možnostech získání finanční podpory od státu a sponzorů.

Synagoga – postavena v roce 1871

foto Filip Podsedník

Jedním z dílčích úkolů sdružení je prezentace informací o historii místní Židovské obce veřejnosti, mimo jiné i v podobě připravované publikace „Historie Židovské obce v regionu Krnova a Bruntálu“. Vydání publikace tiskem lze očekávat v průběhu roku 2001. Pracovní verzi textu publikace lze nalézt na internetu na [www stránkách našeho sdružení](http://www.muweb.cz/www/synagoga):

<http://www.muweb.cz/www/synagoga>

Nejnovějším projektem sdružení Krnovská synagoga je zřízení a provozování chráněné dílny pro tělesně postižené. S podporou Ministerstva práce a sociálních věcí, Úřadu práce a dalších institucí je provozována jednoduchá výrobní činnost, skýtající pracovní uplatnění pro spoluobčany se sníženou pracovní schopností a tělesným postižením.

Občanské sdružení Krnovská synagoga je organizací, otevřenou i dalším zájemcům. Uvítáme rovněž sponzorskou podporu našich projektů. Budeme vděční i za poskytnutí dalších informací, vážících se k historii židovské komunity v regionu Krnova a Bruntálu a k osudům židovských krajanů. V případě, že nám v těchto oblastech můžete pomoci, či máte zájem s námi spolupracovat, kontaktujte, prosím, naše sdružení.

Ing. Jan Stejskal, předseda sdružení

Občanské sdružení Krnovská synagoga

Adresa:

Zukalova 22, 794 01 Krnov, tel. 0652/71 09 35 (Jan Stejskal)

Chráněná dílna Everest: Svatováclavská 11, 794 01 Krnov,
tel.: 0652/71 80 00, 0652/71 78 99 (Vladimír Plesník, Luděk Richter)

IČO: 68333552

Bankovní spojení: 8010-0409710243/0300 (ČSOB Opava,
Ostrožná 17, 746 01 Opava)

KARDINÁL, JEHOŽ KÁZÁNÍ SE STÁVAJÍ BESTSELLEREM

Neobvyklý životní příběh jednoho z nejvýše postavených duchovních římsko-katolické církve ve Francii

Mše právě skončila. Kardinál, který v této chvíli dokončil svou povinnost duchovního, se obrací k návštěvníkům a žovíálně pokyvu rukou na všechny strany. To už není jenom požehnání, ale spíše „au revoir, přijďte znovu“. Jean-Marie Lustiger, pařížský arcibiskup, nejdůležitější z francouzských kardinálů, se rád pohybuje mezi lidmi. Když káže, je katedrála skoro k prasknutí, i když pravidelní návštěvníci jsou zde v menšině. Většina je na toto místo přitahována neobyčejným člověkem, který dokáže pohnout i silnými skeptiky.

Katedrála Notre Dame – jedna z nejznámějších dominant Paříže, mnohými považovaná za mystické místo, snad přitahovala vždy. Před touto katedrálou maloval Monet, zde se prý měl obrátit ke katolicismu i básník Paul Claudel. Dnes tato katedrála sdílí podobný osud mnoha jiných po celé Evropě. Je zde nezvyklý turistický ruch, ročně ji navštíví až 12 milionů návštěvníků. Mladí kněží, kteří zde začínají svou kariéru, se hned od začátku musejí cvičit v benevolenci, neboť jen málu návštěvníků chrámu záleží na bohoslužebných či jiných shromážděních. Hovory přes mobilní telefon se tolerují a intimnější schůzky za mohutnými sloupy chrámu jsou považovány nanejvýš za nedbalou neslušnost. Mladí kněží, pokud jen mohou, se tomuto „blázinci“ vyhýbají, ale pro kardinála Jeana-Marie Lustigera je katedrála stále vždy znovu podivením.

Přesně před dvaceti lety byl jmenován pařížským arcibiskupem a od té doby se Jean-Marie Lustiger stal v Notre Dame jednou z nejpoblárnějších postav v tak světské zemi, jakou je Francie. Poté co jeden z jeho předchůdců začal ve 13. století se stavbou této katedrály, je tento dóm jedním z nejvýznamnějších jevišť veřejného života v zemi. Zde se nechal korunovat Napoleon, v roce 1945 zde Francouzi slavili slavnostním Te Deum osvobození. Tady byli také po své smrti vystaveni maršálové i prezident Francois Mitterand. Právě na pohřbu tohoto prezidenta pronesl tento kardinál své kázání.

Život Jeana-Marie Lustigera je skutečně neobvyklý, takže by nebylo překvapením, kdyby to nakonec dotáhl až na papeže. Když si razí cestu středem svého kostela – uděluje požehnání, tu a tam tiskne napřáženou ruku, opětuje pohledy plné obdivu – vyznačuje z něho směs radostnosti a zbožnosti. Takhle by si leckdo mohl představit papeže – dobrého Pastýře, který se tu i tam ztratí v zástupu. Kardinál Lustiger je již prošedivělý, přesto neprozrazuje žádné známky únavy. Pouze jeho malá ústa mohou naznačovat prožitá zranění. Jeho oči jsou úplně z tohoto světa, vždy bdělé a mnohdy dokonce i radostné. Měl by i správný věk – v září mu bylo 75. Dosahuje už sice věkové hranice – ale biskupové, kteří o tom něco vědí, říkají, že příště již asi nebude za papeže zvolen nikdo, kdo by byl tak mlád, aby vedl katolickou církev po tři desetiletí.

Kardinál z katedrály Notre Dame by přece byl tím, který navzdory své otevřenosti vůči světu je dostatečně konzervativní – únosný stejnou měrou jak pro pokrokaře, tak pro konzervativce. Na druhé straně je nepředstavitelné, že by kardinálové byli na začátku třetího tisíciletí už tak pokrokoví, aby zvolili za Kristova náměstka na zemi Žida. „Vím, že jsem neustálou provokací, která si žádá

skládání účtů nad postavou Mesiáše,“ prohlásil jednou kardinál.

Mnozí rabíni v něm vidí zrádce židovství, který nad svým činem neprojevuje žádnou lítost. Přesto „být křesťanem“ – o tom je Lustiger přesvědčen – „neznamená současně se zřeknout židovství“. Křesťané i Židé by neměli zapomenout, že sdílejí tentýž kořen – „a tímto kořenem je Izrael“. Papež s charismatem Jeana-Marie Lustigera, který potřebuje jen několik slov, aby získal pozornost svých posluchačů, by udělal dojem nejen na katolický svět, ale i na ten mimo něj. On sám jednou během své návštěvy v Izraeli na odpověď otázku jednoho novináře, jestli se považuje za kandidáta na papeže, takto: „DAS IST MEŠUGE.“

Áron Lustiger, jak se v dětství jmenoval, je synem emigranta. Jeho otec pocházel z Polska. Áronovi rodiče měli v Paříži skrovný obchod s textiliemi – trikotové zboží, punčochy, čepice. Na tom se nedalo vydělat žádné velké jmění. Co přebylo, bylo vloženo do vzdělávání dětí. Áron navštěvoval gymnázium Lyceé Montaigne a cvičil se v židovské zdatnosti četby a studia. Náboženství nemělo v rodině nadřazené místo. Rodiče vychovávali své děti v duchu francouzské republiky. Když nechtěli, aby jim někdo rozuměl, mluvili spolu jidiš.

foto Vojtěch Vlk

Mladý Lustiger byl velmi nadaný, takže ho rodiče jako desetiletého poslali do Německa, aby si zlepšil němčinu. V té době byli už u moci nacisté, přesto otec Lustiger – i když přistěhovalec z Polska – byl natolik zakořeněn ve francouzské republikánské tradici, že si nedokázal ani představit, že by se jeho chlapci mohlo něco stát. Přesto mu dal radu na cestu, aby neprozrazoval, že je Žid: „To je nebezpečné, ani slovo o tom, a koukej pořádně kolem sebe.“

Německo třicátých let chlapce studijně velmi ovlivnilo. Během svého prvního pobytu bydlel v Heidelbergu, v rodině lékaře, která byla ve stejné míře jak konzervativní, tak otevřená. Byla to křesťanská rodina. Malý Áron, který se raději nechal obezřetně jmenovat Arno, se přiučil tomu, že křesťané nemusejí být vždy nutně i antisemity. Rok nato bydlel v jiné rodině, ve které se setkal s přesvědčenými nacisty. Starší syn, člen Hitlerjugend, mu jednou s hrstí ukázal dyku se slovy, že s tímhle vyřídí všechny Židy. Tehdy začal Áron chápat, že přece něco bude na těch pogromech, o kterých se rodiče tu a tam zmiňovali.

Když mu bylo čtrnáct, konvertoval. Na začátku války ho matka spolu s jeho sestrou umístila v internátu v Orléansu. Jednou, na Velký pátek 1940, pocítil v orléanské katedrále, že by se chtěl stát křesťanem. Prozířetelnost si v Lustigerově biografii i zašprýmovala – pozdější farář Jean-Marie Lustiger byl skoro přesně čtyři desetiletí po své konverzi pověřen úřadem biskupa v kostele městě a bohoslužby vykonával v kostele, ve kterém byl sám pokřtěn.

Předtím se stal známým jako studentský farář v jedné pařížské farnosti. Lidé přicházeli z celého města, aby poslouchali jeho kázání. Byla to skoro senzace, když stal před věřícími a spatra ze sebe sypal velmi inteligentní, emocionálně podbarvené biblické výklady, které se nejdříve staly tajným tipem a nakonec teologickým bestsellerem, poněvadž je jeden posluchač nahrával a pak pod titulem „Sermons d'un curé de Paris“ publikoval.

Pro papeže to nebylo jednoduché rozhodnutí jmenovat faráře od Sainte-Jeanne-de Chantel biskupem. Údajně se měl rozhodovat celou noc. Když bylo Lustigerovi rozhodnutí sděleno, překvapen se třikrát doptával: „Papež mne zná?“ Stěží to mohl pochopit. Ale to, co zde nikdy nebylo, o čem ještě nikdo nikdy neslyšel, se stalo skutečností: aby se Žid stal v druhé polovině 20. století farářem – to ještě šlo.

Ale aby se stal biskupem orléanským – v semeništi skeptiků, závistivců a obyčejných antisemitů?

Papež je jeho přítelem. Polák si dobře rozumí se synem polských rodičů, kteří pocházeli z městečka nedaleko německé hranice, kousek od Osvětimi. Stejně tak oba sdílejí i podobné zkušenosti z mládí – jeden v odboji proti Němcům, druhý neustále na útěku před nimi. Polský papež a židovský kardinál. Kardinál, který je stejnou měrou pokrokový jako konzervativní, je loajálním církevním činitelem, se rád účastní intelektuálních turnajů, ale nikdy se nepouští do šarvátek s Vatikánem. Pro Jana Pavla II. patří Lustiger mezi ty, se kterými rád žertuje. Když mu jednou kardinál předával výtisk své nedávno publikované knihy, papež prý zašprýmoval: „Ach ach, kardinále Lustigere, brzy se dostanete i do Academie français.“

S Izraelem, kam se chtěl původně odstěhovat, ho spojuje respektující náklonnost. Když Šimon Perés přijel nedávno do Paříže, setkal se kromě představitelů státu i s katolickým kardinálem. Jean-Marie Lustiger prošel ve svém životě těžkými chvílemi, a proto ho sláva uznání, kterého se mu dostává, nechává relativně lhostejným. Kdo jako mladý člověk prožil měsíce a roky na útěku z jednoho úkrytu do druhého před nacisty a jejich pomocníky, kdo nakonec ztratil v Osvětimi matku, ten již nedokáže být přístupný marnostem světa. Lustiger si je vědom svého poslání a inteligence, ale přesto není kariérista. Dokáže se těšit malými radostmi života, jako je nákup levných psacích potřeb v Monoprixu nebo sledování westernů v televizi. Stejně tak i tvrdě pracuje. Černou kávou se udržuje v bdělém stavu a pak si zase bere uklidňující tablety, aby usnul. Jeho spolupracovníci, duchovní i laičtí, si s ním leckdy také užijí své. Kardinál není dobrým delegátem, chtěl by všechno držet v ruce, je i netrpělivý. Vrhá nepříjemné pohledy na koncelebrující, když mu začne pískat mikrofon. Nechápe, že každý nestačí jeho tempu.

Bez víry, dozrává Lustiger, by nedokázal unést svět po Osvětimi. „Narodil jsem se jako Žid a zůstanu jím, i když tento názor mnozí rabíni nezastávají.“ Kardinál si udržuje i některé židovské zvyklosti. S otcem, který ležel na smrtelné posteli, společně zarecitovali ŠEMA JISRAEL. Během otcova pohřbu se pak na hřbitově Montparnasse pomodlil i KADIŠ. Lustiger nezakrývá své židovství. Jednou se loučil s komunistickým ministrem, který pochá-

zel ze židovské dělnické vrstvy z Paříže. Na ministrovo „Au revoir, cher cardinal“, kardinál bodře odvětil v jidiš: „SEI GESIND UND STARK!“

Před šedesáti lety dal francouzský stát zřídit na okraji Paříže v Drancy tábor pro deportované. Lustigerova matka zůstala v Paříži, poněvadž se domnívala, že pro ženu to bude méně nebezpečné. Padla tak nacistům do rukou. Z Drancy napsala rodině svůj poslední dopis. I svým nejlepším přátelům Lustiger zamlčoval její osud po celá desetiletí. Tyto dopisy dokázal přečíst pouze jednou. Přesto, kdyby věděl, že vrah jeho matky svého činu litoval, odpustil by mu.

Tento křesťan zůstane Židem navždy. Holocaust mu nedává jinou volbu. Když během své návštěvy Jeruzaléma zapisoval v Jad Vašem následující slova – „necht' jsou výkřiky mrtvých i živých vyslyšeny na zemi i v nebi“ – podepsal se pod ně jako ÁRON JEAN-MARIE LUSTIGER.

Článek „Der Kardinal, der Bestseller predigt“ v Süddeutsche Zeitung z 5. 2. 2001 přeložil a upravil Mgr. David Biernot

Rychlokurs hebrejštiny

**Netlačte se tolik
na každého
se dostane
plynových masek
máme dost
žijte normálně**

**Jak je to hebrejsky
plynová maska
poplach střelba
nálet stíhačky
atomová nálož
sibiřská sněť
jak se to řekne
jen?**

Veronika Kofránková

Z OHLASŮ ČTENÁŘŮ

Tak jsem se konečně dostala k vašemu Zpravodaji Společnosti křesťanů a Židů. Tak předně, je dobře, že takový časopis existuje. Výborně pro křesťany, výborně pro Židy, skvěle pro historiky. V editorialech jsem se dočetla, co je smyslem dialogu, tedy co chce být i záměrem občasopisu: přispět k vzájemnému pochopení, toleranci, obohacení, k nalezení společných hodnot, na kterých je možno spolupracovat na změnách k lepšímu především na úrovni veřejné, tedy na řešení problémů současného světa. Snaha podnítit zájem veřejnosti. Články, které jsem pak četla, to potvrdily. Nečetla jsem pouze ty závěrečné nábožensko-historické. Ale pouze kvůli časové tísní jsem si je jen prolítla. Tím je ale nechci nějak znevažovat: naopak si myslím, že jsou tam nezbytně nutné, dokonce, že jsou základem, protože jestli to nechce být časopis pouze pro teology, tak je třeba pohybovat se nejdříve na té rovině, která umožní poznat co a jak a proč, to tak kdysi bylo, a tím pádem, proč je tomu tak dnes, a teprve pak je možná konfrontace, posouzení dialog atd. atd. Pro mne osobně byla zajímavá například konfrontace 12 odpovědí panů Hellera a Sidona.

Ale jedno by tu přece bylo, možná, že jsem úplně mimo, ale jestli jsem dobře pochopila smysl toho časopisu a vůbec křesťansko-židovského dialogu, tak do-

opravdy nevím, jak je možné, že se tam dostal článek ThDr. Beneše. Mám pocit, jako by si ten pán totálně pletl perfektnost a přezens. Víš o čem mluvím, ne? „Ještě jsme se nenaučili..., ideologická ztrnulost a lidská bezcitnost nadále v církvi přežívají..., křesťanská civilizace nadále násilně vnucuje své hodnoty..., neochota k pokání. atd. atd.“ On se za to dokonce stydí! Já teda nevím, ale myslím si, že přibližně vím, o čem byl II. vatikánský, co je to aggiornamento a co je to bezcitnost. Jistě, nic není ideální, jsou věci, co skousnout nejdu, (navíc do toho až zas tak nevidím), ale jedno přece jisté je: že je tu snaha (aktivum)!! A jestli ne, tak jsem asi úplně blbá. Vždy je tu přece ten dialog (nebo, že by to byl MODERNÍ FILOSOFISMUS???)

No a co teda pan Beneš chce, když se nám snaží namluvit, že vlastně ani nemáme právo na tento dialog, že nejsme hodni, že máme být radši zticha, protože si to zasloužíme, protože nás Bůh spravedlivě trestá, je nám upíráno, co jsme upírali, a buďme rádi, že jsme rádi – plané olivy naroubované na plodné, cizopasnici, druhá kategorie, a stejně už je pozdě a ideologicky zastydli už stejně nejsme žádného rozhovoru schopni. Co chce? Já vůbec netuším! Ani omlouvat se nemá cenu (revoluční). Modleme se! Nic proti modlitbě, možná mám na to zcestný názor,

ale osobně se domnívám, že modlitba je v první řadě něco moc osobního mezi člověkem a Bohem, řeší se na této rovině a v této rovině má tu největší sílu a nejvyšší opodstatněnost. Je i hromadná modlitba, ale není ničím jiným než souzvukem jednotlivých hlasů a srdcí věřících – protože kdyby nebyla, tak je to jen veřejná recitace a nic víc. No a teď mi řekni, jak by bylo možno vymodlit si, soukromě nebo hromadně poznání, porozumění... řekneš u Boha je možno vše, vše ti zjeví, na vše dá odpověď... ale v tomhle na nás Bůh kašle, že nás má tak rád, dal nám rozum a teď po nás chce, abychom si lidé s lidmi řešili sami své problémy – jinými slovy zjeví nám to, ale ústy lidskými a tázajícími se. Ale pozor, teď jsem vážně MIMO, protože pan Beneš vůbec nemá v úmyslu si něco vymodlit, pan Beneš se chce jen modlit... no co to psal o pohodlnosti, strnulosti... To není pokora, to není ani zbabělost, to je nehorázná lenivost. Perfektnost pasivum. Možná, že je ten článek zařazen jako demonstrace mnohosti přístupů, možná je to léčka na pozornost a rozum čtenáře, kdo ví, co za tím je. Doufám, že mi to odpovíš! Hodně by mne to zajímalo! Usvědč mne, jestli lžu! Těším se na tvé argumenty.

**Z. G., studentka historie
na Jihočeské univerzitě**

REAKCE

S určitými rozpaky slyším z pisatelčiny reakce spíše osobní antipatii, nebo zraněnost. Neměl jsem v úmyslu znevažovat vstřícné snahy římské církve. Možná má pisatelka pravdu v tom, že jsem si měl své názory nechat pro sebe. Myslím si, že je dnes stejně k ničemu vyjadřovat se k tak složitému jevu, jakým je vztah křesťanů a Židů. Nadto, kdo tomu vůbec rozumí?

Nevím, co pisatelka míní tím, že si pletu perfektnost a přezens. Dějinnou zkušenost a následnou nedůvěru, nebo pocit ohrožení přece nelze odložit stranou a vymazat! Jsem křesťan a nepřisluší mi mluvit o vině Židů. Ale mohu se za určité postoje

křesťanů v minulosti a možná i dnes (např. vysoké sebevědomí, pocit nadřazenosti, vědomí vlastní vyvolenosti na úkor cizí zavrženosti) stydět. Možná by se pisatelka měla lépe seznámit jak se současným postojem Židů ke křesťanům, tak s jejich interpretací dějinných skutečností křesťanského světa. A nemusíme jít tak daleko do minulosti. Nevisely snad na modlitebnách a kostelích ve třetí říši cedulky „Židům vstup zakázán“? Byla snad omluva Jana Pavla II. jen zdvořilostní? Je možno jednou omluvou napravit staré jizvy jako mávnutím kouzelného proutku?

Co chci? Jistě nechci komukoli cokoli namlouvat, ale jsem dalek náboženského

optimismu. Možná jsem neměl vůbec modlitbu ve svém článku zmiňovat (modlitba skutečně nepatří do článků tohoto typu, v tom s pisatelkou souhlasím), ale pokud jsem tak učinil, pak ve smyslu vyznávání vin. Nikoli demonstrativní a veřejné, ale spíš soukromé a bezeslovné. Nechci se jen modlit, ale připomenout, že prostor pro řešení selhání (i dějinných) je předně ve vlastním srdci před Bohem. Modlitba pak je spíše postoj uvědomování si tíhy spáchaných vin. Víím o odpuštění, ale upamatovávání se na minulé viny nás může chránit před pokračováním v bezcitnosti.

ThDr. Jiří Beneš

JMÉNA SYNŮ IZRAELE – ŠIMEON

Tak zní jméno druhorozeného syna Jákoba a Ley. V Gn 29,33 čteme: „Otěhotněla znovu, porodila syna a řekla: ‚Hospodin uslyšel, že nejsem milována, a dal mi také tohoto.‘ Pojmenovala ho tedy Šimeon /to je, Vyslyš-/Bůh/“¹. Tento verš ukazuje, že se dále pokračuje schematicky jako při prvorozeném Rubenovi. Nemilovaná Lea zápasí o manželovu lásku tím, že mu na rozdíl od milované Ráchel rodí dalšího syna. Narodil se jí proto, že Hospodin zřejmě vyslyšel její prosby a dal to narozením dalšího syna najevo. A to vše má připomínat i jeho jméno, které ekumenický překlad vyložil: „Vyslyš /totiž: Bůh/“.

Setkáváme se tu tedy se jménem poměrně jasným, však také jak židovská, tak křesťanská tradice zachycená v onomastici je shodně odvozena od slovesa slyšet. Jen starý židovský výklad רבה בראשית Berešit Rabba tu jde vlastní cestou a říká, že Šimeon má své jméno odvozeno od toho, že on sám slyší hlas svého nebeského otce. Tak dělá ze Šimeona vzor zbožnosti. To není v pozdější židovské literatuře nic neobvyklého. V křesťanské tradici má zajímavý výklad Hieronymos, ovšem jen jako vedlejší možnost. Vykládá שמעון Šimeona jako jméno příbytku = nomen habitaculi, což předpokládá hebrejské שמעון šem ma'on. Dospěl k tomu tak, že jméno rozložil na dvě části a souhlásku m napsal dvakrát. Je pravděpodobné, že si to Hieronymos sám nevymyslel, nýbrž že zde reprodukuje nějaký starý židovský výklad. Nicméně je to výklad, který patří spíše do oblasti slovních hříček než skutečných etymologií. Podobná slovní hříčka je i ve výroku matky:

„že uslyšel שמעון šama' / Hospodin, že nenáviděná שנואה senu'a / já a dal mi také tohoto.“ Vedle základního souzvuku שמעון šama' a Šime'on je tu ještě názvuk na sloveso שנוא šana' = nenávidět. Takové jemné názvuky uvnitř hebrejské věty se asi nedají vystihnout žádným překladem. Nejvíce se o to pokoušel Martin Buber ve svém „Verdeutschung der Schrift“, v češtině však zatím nic podobného nemáme.

Řekli jsme si už minule při výkladu jména Ruben, že středověk, scholastika i reformace, se o jména zajímaly málo. Zájem ožil až v moderní době, kdy nově probádané semitské jazyky kolem hebrejštiny vynesly

na světlo množství srovnávacího materiálu. Mnoho z takových výkladů jmen, opírajících se nejčastěji o mnohotvárnou arabštinu, zůstalo na úrovni nedoložitelných hypotéz či pouhých nápadů. Mezi ně patří zřejmě odvozování jména Šimeon od arabského sim'u = hyena nebo i jiný druh psovitě šelmy, nápadné velkým ušima, takže její název souvisí se slovesem slyšet. Přestože se k tomuto výkladu připojila řada vykladačů, zůstává nepřesvědčivý. Významný badatel zabývající se jmény Martin Noth /Personennamen, 38, 185/ vykládá střídlivě, že ve jménu je obsaženo sloveso slyšet = שמע šama' a koncovka ון -on, která může mít v hebrejštině několikery význam: může označovat zdobnělinu; pak by byl Šimeon jakýsi „Vyslyšánek“.

ותהר עוד ותלד בן ותאמר כי שמע
יהיה כי שנואה אנכי ויתן לי גם
את זה ותקרא שמו שמעון

*Otěhotněla znovu, porodila syna
a řekla: „Hospodin uslyšel, že
nejsem milována, a tohoto mi přidal.“
Pojmenoval ho tedy Šimeón.*

(Gn 29,33)

Tak to vidí Noth. Ale koncovka -on je častá i u jmen místních, asi jako naše -ice, anebo může označovat odpadlé boží jméno, odborně teoformní element, a má potom i příchut' výrazu domáckého /hypokoristika/, např. ze jména „Vyslyšel Hospodin“ se zkrácením stane „Vyslyšák“.

Jméno Šimeon však jistě nenese v sobě nic obhroublého, proto bych je raději přeložil jako „Vyslyšánek“ nebo možná trochu méně poeticky jako „Vyslyšenec“.

I zde se však nabízí otázka, zda tu Lea vytvořila nové jméno ad hoc, jen pro tento případ, nebo zda sáhla do tradice. Odpověď tu naznačuje skutečnost, že v Písmu nacházíme celou řadu jmen, odvozených od jména שמע šama' = slyšel; patří sem třeba Jišmael = vyslychá Bůh nebo Šemuel /nejpravděpodobněji/ = slyšte, Bůh! Přesný tvar jména byl už tenkrát proměnlivý, asi jako my říkáme jednou Miroslav, jindy Mírek, a ještě jindy Míra a myslíme stále na téhož

člověka. Proto koncovka -on s víceznačným významem tu není příliš rozhodující. Základní výpovědí jména je vyznání, že Bůh či Hospodin vyslyší. Jsme tu v nejzákladnějším schématu komunikace mezi Bohem a člověkem – v modlitbě, ať už osobní, nebo společné. Člověk přichází před Boha, prosí, aby byl vyslyšen, a jako Boží odpověď prožívá dar či přímo zázrak vyslyšení. Když neprosíme, nemůžeme být vyslyšeni a všechno nám nosí jen slepá a neprůhledná náhoda. Jestliže však prosíme, můžeme si ověřovat, tak jako Lea, že Bůh vyslyší. Někdy ovšem nevyslyší a pak nás tím vede buď k trpělivosti, nebo od prosb nemoudrých k prosbám moudrým. A tak se pomocí modlitby, našeho volání a Božího vyslyšení, stává z pouhého bloudění a kolotání smysluplná pouť. Dobře pojmenovala Lea svého druhorozeného! I když on sám, když pak vyrostl, slyšel ještě na leccos jiného než na Boží slovo. Vzpomeňme na čin pomstyctivosti v Gn 34,25, komentovaný v Jákobově požehnání (Gn 49,5). V pozdějších dějinách Izraele nemá Šimeon významné místo. Na závěr stojí za zmínku ještě dva Šimeonové novozákonní: jeden je stařeček Šimeon, žehnající Ježíši, když jej jako dítě přinesli do chrámu k obřízce (L 2,25-35), a druhý je známý Ježíšův učedník, přejmenovaný na Petra (Mt 4,18; 16,17; J 1,43). Jméno bylo tehdy běžné, známe ještě další, ale méně významné Šimeony (Mt 10,4; 26,6; 27,32 atd.).

Mezi novozákonními Šimeony, kteří slyší, je jeden, který neslyší, plným jménem Juda (=Jidáš) Šimeon Iškariotský (J 6,71; 13,2.26). Je to zvláštní postava. Nese jména hned dvou Leiných synů: druhorozeného Šimeona a čtvrtého Judy – Vyznače – právě ten, který neslyšel a zapřel, a to jinak než Šimon Petr. Jako by si evangelia při Ježíšových učednících hrála se jmény Jákobových synů. Ale to je téma na disertaci, a tak je zde necháme stranou. Spokojíme se vděčně s tím, že i každý z nás je volán k tomu, slyšet Boží oslovení, okusit Boží vyslyšení, a tak nést jméno toho, koho ono vyslyšení poznamenalo, ba proměnilo.

Prof. ThDr. Jan Heller, autor je emeritní profesor Starého zákona na Evangel. teol. fakultě v Praze. Článek vznikl za podpory GAAV (AO 183701)

E. Wiesel

PŘÍBĚHY O DŮVĚŘE

Postavami Hagar, Mojžíše, Árona, Mirjam a dalších představuje Elie Wiesel starou židovskou národní historii, která byla utvářena rodinnými dramaty a národními tregédiemi, vášněmi, žárlivostí i politickými ambicemi, ale především důvěrou v Boha. Zamýšlí se s pomocí komentářů pocházejících z talmudu a židovských legend nad jednotlivými postavami židovské tradice, bez nichž by židovský národ nebyl přežil agrese svých sousedů ani osudová neštěstí.

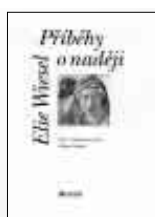
brož., 144 s., 185 Kč

A. Nahum

ŽIDOVSKO-ARABSKÁ MOUDROST A HUMOR

Sbírka krátkých příběhů zprostředkujících lidovou moudrost a humor oblastí severní Afriky, Maghrebu a tradujících se mezi tuniskými Židy. Všechny příběhy spojuje mytická postava Džohy, jakéhosi enšpíglovského či nasredinovského šprýmaře. Jsou to lidové příběhy humorného ladění, v nichž se střídají štěstí, smutky, obavy i naděje.

váz., 176 s., 189 Kč

E. Wiesel

PŘÍBĚHY O NADĚJI

Druhý soubor esejů, tematicky svázaných starozákonní dobou. Kniha představuje prostřednictvím portrétů starozákonních postav starou židovskou národní historii. Elie

Wiesel zde interpretuje příběhy desítek postav židovské tradice (např. Elijáše, Jonáše, Izajáše, Daniela, Ester a dalších). Živým jazykem a přitažlivou, srozumitelnou formou interpretuje biblické příběhy a otázkami, které při svém vyprávění klade, zapojuje čtenáře do svých úvah.

brož., 136 s., 179 Kč

B. R. Bleefeld, R. L. Shook

PŘÍBĚHY Z TALMUDU

Popularitu si židovská moudrost a literatura vydobývaly především univerzálností a znalostí lidského života. Talmud shrnuje tradiční učení judaismu do zákonů a nařízení, legend a naučných příběhů. Z nich vybrali autoři sto a jedno vyprávění.

brož., 192 s., 197 Kč

V. Malka

NEJKRÁSNEJŠÍ ŽIDOVSKÉ LEGENDY

Soubor židovských legend, povídek a anekdot, které odrážejí ducha židovského lidu, svědčí o lásce k pravdě i k spravedlnosti a přináší radost a potěšení. Záměrem autora

bylo nejen předložit určitý obraz judaismu, ale v prachu legend nalézt zrnka moudrosti, která se dotýká každého člověka v každé době.

váz., 168 s., 189 Kč

D. Lifschitz

TRISTAKRÁT Z ŽIDOVSKÉHO HUMORU

Anekdoty a historky z židovského prostředí v nejrůznějších zemích východní i západní Evropy. I náměty těchto vtipných krátkých příběhů jsou velice pestré. Objevují se tu jak historky inspirované biblickými příběhy, tak příběhy týkající se financí, advokátů, zlodějů, ale také historky o antisemitech, vztazích mezi židy a křesťany a mnoho dalších námětů.

váz., 136 s., 189 Kč

Knihy jsou k dostání u všech dobrých knihkupců nebo V nakladatelství Portál,

Portál, s. r. o., Klapkova 2, 182 00 Praha 8

tel. 02 / 830 28 203; fax 02 / 830 28 208

e-mail: obchod@portal.cz; www.portal.cz

Knihkupectví Portál: Jindřišská 30, Praha 1

Dominikánské n. 8, Brno

Internetové knihkupectví: www.studovna.cz

KOEXISTENCE ZNAMENÁ SOUŽITÍ

Museum on the Seam, muzeum na okraji „mezi námi a jimi“, na rozhraní židovské ultraortodoxní a arabské čtvrti v Jeruzalémě, zvolilo slovo soužití za své motto. Izraelský konflikt, stejně jako mnoho jiných násilných událostí po celém světě, se odehrává mezi lidmi odlišných národností a znesvářených náboženských skupin, které žijí vedle sebe v kaleidoskopu světa.

Násilí vzniká ze strachu a neznalosti. Nenásilí a klidné soužití může vzniknout jen v prostředí otevřené komunikaci a snaze porozumět „tém jiným“ ve svém okolí. Hravě a s úsměvem se celý projekt snaží oslovit co největší množství lidí, proto nebyla výstava umístěna v galeriích, ale v ulicích měst. Více než kdykoliv předtím je nyní aktuální snaha pokusit se řešit konflikty nenásilnou cestou.

Museum on the Seam změnilo úhel pohledu na vážnost věci a vypsalo soutěž pro grafiky z celého světa. Tématem soutěžních prací bylo právě slovo soužití.

Mezinárodní porota vybrala 26 prací. Jejich autoři tíhli problému dokazali odlehčit, ale nikoliv zlehčit, a ztvárnili téma hravě, téměř laskavě. Práce byly zvětšeny do obřího formátu 3x5 metrů. Mezi vítězné billboardy se zařadily také dvě díla českých umělců – Jiřího Světlíka a Jaroslava Šůry. Těchto 26 plakátů se proměnilo v putovní výstavu po městech, ve kterých je mnoho-národnostní soužití zvláště aktuální.

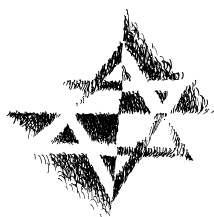
V Jeruzalémě byly plakáty umístěny kolem zdi Starého města poblíž Jafské brány, jedné z nejživějších. Pod plakáty často stály skupinky vášnivě diskutujících. Autor jednoho z děl znázornil soužití tří náboženství Izraele a na svém plakátě zobrazil půlměsíc, Davidovu hvězdu a kříž. Na tento billboard se kromě kolemjdoucích soustředila i pozornost bezpečnostní agentury bdící nad chodem výstavy. Několikrát musela zasáhnout, když militantní skupinka ortodoxních Židů, pobouřená symbolem křesťanství, na něj zaútočila kame-ny, bahnem a jednou dokonce kapesním

nožem. Organizátoři výstavy vozí s sebou náhradní kopii plakátu, pokud by i v jiném městě vzbudil podobné odezvy.

Z Izraele se výstava přesunula do Belfastu, poté se představila v Lucemburku a Sarajevu, odkud se přesune do Prahy. Na Ovocném trhu budou díla umístěna od 18. 11. do 8. 12. 2001. Po nás se bude snažit oslovit co nejvíce kolemjdoucích ve Florencii, Nairobi, Kapském Městě, Bernu, Berlíně, Paříži, Londýně, Kodani, Amsterdamu, Soulu a v Tokiu v listopadu 2002 svoji pouť ukončí.

Jitka Vališová,
psáno pro
Kostnické
Jiskry a Zpra-
vodaj Společ-
nosti křesťanů
a Židů

RESUMÉ

This issue of The Society of Christians and Jews Journal brings to you again many news, information, articles, reflections.

In Editorial you can read about a great activity initialized by SCJ. The commercial firm KENVELO will collect used clothing and to all people, who bring them from 1st to 30th October, will offer 15 per cent deduction for goods they will buy there. The clothing will be sorted and wrapped by the Christian humanitarian organization ADRA who will hand them on to the countries where it is needed.

You can acquaint with the brand new book „Poutní písně“ written by the members of SCJ Jan Heller and Jiří Beneš.

Achab Haidler writes in his poetic article about an expedition to Mořina and Liteň. The aim of this expedition was to make documentation of the texts on Jewish graves.

Pavel Hošek, in his article, takes notice of phenomenon, which occasionally in our society appears – acts of anti-semitic vandals against Jewish cemeteries. This time his raging afflicted cemetery in Uhřetěves.

Stanislav Tumís's report concerns SCJ meeting which took place on Sunday 27th May 2001.

Similarly as in the previous issue this one contains a public inquiry, this time about racism.

An interview with Mikuláš Vymětal about current form of Israel-Palestinian conflict in Israel is very interesting. Author details becomes acquainted us with many details, which people living in Czech republic cannot know.

Mikuláš Vymětal thinks in his contribution about the relations between evangelicals and Jews. He touches the topic of the Christian mission among Jews and comes to conclusion that Christian (not only evangelic) attitude to Jews should be: „We are grateful to you for you are yourselves. You needn't become Christians for sake of our good relations.“

The article by Martin Janeček leads us into problems in relations between Jews

and Moslems, especially problems concerning The Holy Mountain and rebuilding the Temple in Jerusalem. The author tells in this context about The Chivalistic Movement and The Movement of Faithful to The Temple Mountain and to The Country Israel whose members are both Christians and Jews. They are convinced that there newal of the Temple sacrifices isn't incompatible with the Christ's sacrifice.

An interesting reflection upon Czech literary history is offered by Ota Halama, who deals with the typology of the characters in Legenda Aurea by Jacob de Voragine and old-Czech exempla in the 14th and 15th centuries. In the centre of his contemplation is the attitude of the middle-ages Christian towards the Jewish minority, which is reflected there. In their works, the middle-ages writers create certain model situations, which also reflect the attitude towards the Jews. The Jew is always a Christianity enemy, an antitype, the contrast to the Christian society, although he would usually play an insignificant role.

We offer the first part of a very interesting interview with Greta Berlova, a ninety-year-old woman, who is living in Israel now. Her memories describe the atmosphere of the first republic in Czechoslovakia, where she lived, her feelings at the commencement of fascism, life in many concentration camps – Terezín, Bergen Belsen, Osvětim, meeting people such as Adolf Eich-

man, or rabbi Leo Bock. She depicts the terrors she went through, which however, did not break her down.

The story of Jean-Marie Lustiger in the article “Cardinal whose sermons are becoming bestsellers” is a very catching narration about a man with Jewish origin coming from Poland, who became a Christian and reached a high position in the Catholic Church. It is a story of a man who became a Christian but at the same time he professes his being a Jew, which he cannot deny despite the painful holocaust experience.

In this issue a series of essays on the etymology of Jacob's twelve sons' names by professor Jan Heller continues by the second son of Lea – Simeon.

Kateřina Bubeníčková

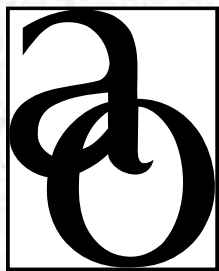
POMÁHÁME SVĚTU
POMOZTE TAKÉ

v prodejnách Kenvelo
od 1.10. do 31.10.

Za darované oblečení
získáte při Vašem nákupu
15% SLEVOU

Pro darování oblečení v SKZ vyberte v SKZ oblečení a dle uvedených postupů oblečení darovat.
Darované oblečení musí být čisté a funkční.
Děkujeme za pochopení.

Z nabídky nakladatelství **Advent-Orion s. r. o.**

Roztocká 5, 160 00 Praha 6 – Sedlec, tel.: 02/33 32 16 21, fax: 02/33 32 37 41,
e-mail: expedice@adventorion.cz, www.adventorion.cz

Vladimír Král

HLEDÁNÍ POČÁTKU A CÍLE

Je život výsledkem slepé náhody, nebo dílem nějaké vyšší Inteligence? Jaký je jeho počátek a jaký jeho cíl? Odpovědi na tyto důležité otázky se mohou někdy i značně různit. V našich zeměpisných šířkách stojí v popředí dva názorové proudy týkající se vzniku života – Darwinův evoluční model a kreacionistický model. Právě jimi se zabývá také autor této knihy. Snaží se ukázat, čím jsou oba názory charakteristické i v čem se rozcházejí. Kniha je dobrým faktografickým přehledem, v jistém smyslu i učebnicí vesmíru, biologie, původu života; obsahuje množství základních poznatků stejně jako hlubších vstupů do těchto progresivně se rozvíjejících oborů. Její vědeckou obsáhlou vyvažuje sdělný a populární styl, který složitost života přibližuje širokému okruhu čtenářů.

Brož., formát 13 x 20 cm, 272 stran.

Jan Heller & Jiří Beneš

POUTNÍ PÍSNĚ

Žalmy 120-134 patří v Bibli k nejkrásnějším poetickým textům. Prof. Jan Heller a ThDr. Jiří Beneš v knize „Poutní písně“ tyto žalmy nejen vykládají, ale i nově překládají. Činí tak s velkou exegetickou vnímavostí a na základě důkladné znalosti původního hebrejského jazyka. Mnohdy tajemná a nesrozumitelná slova tak dostávají srozumitelnější kontury a čtení textu se stává opravdovým dobrodružstvím. Tento zážitek umocňují ilustrace Jana Bárty, jež knize propůjčují další dimenzi, ale i vlastní, nezaměnitelnou tvář.

V nakladatelství Advent-Orion vydává Centrum biblických studií,

Brož., formát 14 x 21 cm, 176 stran.

Nancy Van Peltová

UMĚNÍ KOMUNIKACE

Komunikace je jádrem mezilidských vztahů. To dokládá i další kniha manželské poradkyně Nancy Van Peltové. Autorka otevírá toto téma po mnohaleté praxi – východiskem jsou však nejen vlastní výzkumy a zkušenosti, ale i četné poznatky a studie dalších odborníků. Komunikace jako stěžejní forma dorozumívání je v knize pojata obsačně, přitom však s přehledem, v logické struktuře a návaznosti.

Váz., formát 17 x 24 cm, 208 stran.

Julián Melgosa

ZVLÁDNI SVŮJ STRES

Dr. Julián Melgosa se v knize zabývá vlivem každodenního stresu na naše tělesné i duševní zdraví. Jde o fenomén, který se neomezuje pouze na úzkou skupinu lidí, a proto i zde platí rčení: „Dobrá rada nad zlato.“ Vše důležité o tom, jak se vypořádat s všudypřítomným nepřítelem našeho zdraví, se dozvíte v této publikaci.

Váz., formát 17 x 24 cm, 232 stran

Jiří Moskala

EVANGELIUM PODLE MOJŽÍŠE

S Božím sloven na každý den

V knize Jiřího Moskaly nabývají příběhy pěti knih Mojžíšových skutečných barev, vůní a tvarů. Verš po verši je před námi odhalena tragédie lidského selhání, ale i nepřekonatelnost Boží lásky a nezměrnost Jeho trpělivosti. Vydejte se na dalekou pouť z neposkvrněné zahrady Eden přes vyprahlé pláně pouště až do zaslíbené země. Cestou se setkáte s hříšností lidského srdce, zakusíte sžírající touhu po Bohu a ve chvílích ticha uslyšíte něžný Boží hlas. Neváhejte a vykročte – dobrodružství s názvem „Evangelium podle Mojžíše“ právě začíná...

Brož., formát 11,5 x 16,5 cm, 375 stran.

... a další zajímavé knihy